

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

13e JAARGANG

No 1

JANUARI 1963

DE MUNTVONDST VAN VUGHT

Numismatisch nieuws, hoe opwindend ook voor de insider, dringt zelden door tot in de grote dag- en weekbladen. Dit is wel het geval geweest met de – inderdaad opzienbarende – muntschat, die bij Vught tevoorschijn is gekomen: na voorlopige telling ruim 4800 koperen munten uit het 3e kwart van de 3e eeuw!

Een toevalsvondst is het begin geweest van een uitgebreide en succesvolle campagne, met enthousiaste en deskundige voortvarendheid gevoerd door plaatselijke numismatici met hulp van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek.

Over de vondstomstandigheden schrijft prof. Dr. J. E. Bogaers in *Brabants Heem* (sept.-okt. 1962): „Sinds enige tijd worden in opdracht van het Waterschap 'Het Stroomgebied van de Dommel' werkzaamheden uitgevoerd ter verbreding en kanalisering van het Halsche Water/de Essche Stroom. In verband hiermee is o.a. door middel van een dragline ten zuiden van de weg Vught – Sint-Michielsgestel bij de Halse brug het talud van de westelijke oever van het Halsche Water ongeveer 8 m naar het westen verplaatst, waarbij de verwijderde grond langs de kant is gedeponceerd. In deze grond heeft de vijfjarige Rientje Nijssen uit Vught einde augustus enige Romeinse munten gevonden; daarna zijn op dezelfde plek (ongeveer 60 m ten zuiden van de brug) door verschillende jongens nog tal van dergelijke geldstukken ontdekt. Dank zij een bericht

van de heer H. Havinga, leraar aan de Rijks H.B.S. te 's-Hertogenbosch, kwam de directeur van het Prov. Genootschap van K. en W. in Noord-Brabant, mr. J. B. M. Laudy, op 21 september van een en ander op de hoogte. Deze heeft samen met de Bossche numismaat dr. J. P. van Erp aanstonds een nader onderzoek ingesteld. Van de reeds gevonden munten konden er tot nu toe 86 achterhaald worden; bovendien leverde de vindplaats zelf, die van 21 tot en met

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

J. P. Guépin
Dr. H. H. Zwager
J. Vinkenburg

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 260629 t.n.v.

De Geuzenpenning
Amsterdam

25 september met veler enthousiaste medewerking is onderzocht nog 56 stuks, die, verspreid over een oppervlakte van ca. 5 m², werden aangetroffen in een pakket zand dat enigszins verontreinigd was door stukjes veen."

Hij vervolgt zijn spannend verhaal: „Het onderzoek van de vindplaats kwam in een tweede stadium toen drs. W. H. Th. Knippenberg, leraar aan het Klein Seminarie 'Beekvliet' te Sint-Michielsgestel, voor den dag kwam met het denkbeeld de grond waarin zich nog Romeinse munten konden bevinden over te brengen naar het seminarie en deze aldaar te zeven met behulp van studenten. De N.V. Grobouma te 's-Hertogenbosch (directeur J. Schroeders) gaf welwillend toestemming tot het vervoer. Nadat het transport op 27 september had plaatsgevonden en de eerste

scheppen zand door de zeven waren gehaald, bleek de buit binnen 24 uur reeds 275 munten, twee Romeinse zilveren lepels en een halffabrikaat van een dergelijke lepel te bedragen. Een in allerijl georganiseerd, hernieuwd onderzoek op de vindplaats zelf (op bepaalde gronden was het vermoeden gerezen dat nog wel een groot gedeelte van de schat te Vught kon verblijven) leverde op 28 september 231 munten en nog een halffabrikaat van een zilveren lepel op, waarna op zaterdag 29 september een van onze meest volhardende medewerkers, M. van Griensven uit Sint-Michielsgestel, de ontdekking van zijn leven deed door 3182 munten aan het daglicht te brengen." Wij laten de voorlopige lijst van de hier vertegenwoordigde keizers – van de kundige hand van Dr. J. P. van Erp – hier volgen:

Valerianus I 253—260	7 ex.
Mariniana, vrouw van Valerianus	1 „
Gallienus, zoon van Valerianus 253—268	687 „
Salonina, vrouw van Gallienus	68 „
Valerianus II, zoon van Gallienus	1 „
Saloninus, zoon van Gallienus	1 „
Claudius Gothicus 268—270	529 „
Quintillus 270	31 „
Aurelianus 270—275	62 „
Macrianus II 260—261	1 „
Postumus 259—268	106 „
Laelianus 268	2 „
Marius 268	10 „
Victorinus 268—270	457 „
Tetricus I 270—273	1640 „
Tetricus II 270—273	811 „
Niet gesorteerde munten	221 „

	4635 ex.
Bij anderen (170 + 1)	171 „

	4806 ex.

Nog aanwezig bij de Heer Knippenberg uit de laatste zandresten en nog niet gesorteerd	10 ex.

	totaal 4816 ex.

Het is begrijpelijk dat in dit zo dicht bij Gallië gelegen gebied de munten van de Gallische usurpatoren, van Postumus tot Tetricus, zo talrijk zijn. Merkwaardig is echter de aanwezigheid van een munt van Macrianus II,

Een handvol antoniniani wordt met behulp van de nieuwste literatuur bestudeerd op het Koninklijk Penningkabinet.

een usurpator die, en dat slechts zeer korte tijd, in het Oosten heeft geregeerd. De munten, die in opmerkelijke goede staat zijn, zijn alle *antoniniani* van koper. Deze muntsoort is in 215 door Caracalla ingevoerd als dubbele denarius. Hij was eerst van laag gehalte zilver, later van verzilverd koper en ten slotte, reeds in de Vughtse periode, praktisch een koperen munt. De keizer draagt er steeds een stralenkroon op; de buste van de keizerin is in een maansikkel geplaatst.

Derde-eeuwse vondsten van een dergelijke omvang zijn in Nederland tot nu toe niet bekend. De vondsten van Driesum en van Drieterpen, beide in Friesland, bevatten slechts 92 en 61 munten. Wel vertegenwoordigt de enkele aureus van Tetricus, te Bostel gevonden, zeker een grote waarde. In België en Frankrijk zijn echter verscheidene vergelijkbare muntvondsten gedaan.

De vondst van Vught wordt thans bewerkt door de heer H. Kanters, litt. class. cand., met medewerking van het Kon. Penningkabinet. Pas als de determinatie gereed is, kan men de vondst precies dateren en analyseren en zich in gissingen verdiepen omtrent de oorspronkelijke eigenaar en zijn beweegredenen voor het begraven.

A. N. ZADOKS-JOSEPHUS JITTA.

BRONNENKRITIEK

Zoals bekend heeft Pieter Verkade bij het samenstellen van zijn Muntboek een vrij groot aantal munten niet afgebeeld naar voor hem liggende exemplaren, maar naar tekeningen voorkomend in oudere werken. Dikwijls gebruikte hij vooral de houtsneden voorkomend in de in het begin van de 17e eeuw in een lange reeks verschenen Nederlandse „Beelden-naars”, de officiële op last van de Staten-Generaal (een enkele maal van de Staten van Holland) gepubliceerde geïllustreerde koerslijsten van in de omloop toegelaten Nederlandse en buitenlandse muntsoorten. Een enkele maal voegt de auteur in de – na de platen gedrukte – tekst toe, dat hij een naar een Beeldenaar afgetekende munt later in handen gekregen heeft en dat deze al of niet enige afwijkingen bleek te vertonen.

In Verkade's plaatwerk komen in totaal 33 leeuwendaalders, 15 halve leeuwendaalders en 5 kwart leeuwendaalders voor. Dat de tegenwoordige stand van onze kennis tenminste het dubbele aantal afbeeldingen zou vergen, doet hier verder niet ter zake. Belangrijk is te constateren, dat hiervan 12 stuks naar Beelden-naars zijn getekend, waarvan Verkade reeds zelf zegt 4 stuks later gevonden te hebben. Blijven dus over als uitsluitend op gezag van de Beelden-naars meegedeeld: de leeuwendaalder z.j. van West-Friesland (pl. 66,1) en de bijbehorende halve (pl. 66,2), de halve leeuwendaalder 1585 van Utrecht (pl. 107,2) en de 5 kwart leeuwendaalders.

Nu is door een recente ontdekking een ex. van het Westfriesse stuk in Duitsland te voorschijn gekomen (thans coll. Lod. Beuth). Het blijkt in hoofdzaak met de niet zeer nauwkeurige tekening in de Beeldenaar overeen te komen. Dit stelt de vraag of aangenomen mag worden, dat ook de overige nu nog onbekende stuk-

Leeuwendaalder van West-Friesland (1603)

uit Beeldenaar 1604

ken vroeg of laat te voorschijn zullen komen.

Daarvoor is het nodig de gehele reeks van leeuwendaalders in de achtereenvolgende Beelden-naars te overzien. De ontwikkeling is als volgt. In de eerste Noord-Nederlandse Beeldenaar, die van 1586, wordt alleen de Hollandse leeuwendaalder van 1576 afgebeeld. Imitaties van andere provincies waren toen nog nauwelijks van betekenis.

Het tarief van 1594, waarbij geen geïllustreerde Beeldenaar is uitgegeven, heeft nog dezelfde formulering. Maar het volgende tarief, gepubliceerd door de Staten van Holland op 19 dec. 1603 gaat verder: toegelaten

worden de Hollandse leeuwendaal-
ders mitsgaders die van de andere ge-
westen, voorzover zij wapenen en
inscripties van die provincie dragen.
De reden van deze formulering is,
dat Holland steeds geprotesteerd
heeft tegen het sedert de algemene
toelating van de leeuwendaalder in
1589 ingeslopen misbruik deze ook
in de andere gewesten van het
Hollandse wapen, de Hollandse
spreuk CONFIDENS DNO NON
MOVETVR en zelfs het muntteken
van Dordrecht te voorzien. Holland
wilde dus met deze bepaling de al te
slaafse imitaties uitsluiten.

In overeenstemming hiermee is de il-
lustratie in de bijbehorende Beelde-
naar van begin 1604. Naast de Hol-
landse van 1576 worden afgebeeld:
de Utrechtse van 1585 (de enige met
duidelijk afwijkende spreuk en tekst),
de Zeeuwse van 1597 (met de „zwem-
mende leeuw” en de Zeeuwse spreuk)
en de Westfriesee leeuwendaalder z.j.
(met Westfries wapen en spreuk).
Niet opgenomen zijn met opzet de
talrijke leeuwendaalder van Utrecht,
Gelderland, Overijssel, Kampen en
Friesland met Hollands wapen en
CONFIDENS-omschrift. De nieuwe
Friese stukken met provinciaal wapen
en omschrift van 1603/4 zullen bij het
maken van de afbeeldingen nog niet
bekend geweest zijn.

Dat het zeldzame Westfriesee stuk
zonder jaartal werd gekozen, behoeft
geen verwondering te wekken. Dit
moet nl. juist aan het eind van 1603
- zij het in zeer klein aantal - zijn
uitgegeven: in 1603 werden nog ex.
met jaartal onder het schild geslagen,
terwijl de kz.-stempel van het onge-
dateerde stuk, zoals bij vergelijking
met een ex. in het Kon. Penning-
kabinet blijkt, later voor de meer
voorkomende stukken met jaartal
1604 naast het schild (niet bij Ver-
kade, het eerst gesignaleerd Tijd-
schrift voor Munt- en Penningkunde
1901, p. 85) werd gebruikt. Een halve
leeuwendaalder met jaar in het veld
is zelfs al van 1603 bekend.

Deze opzettelijk onvolledig serie af-
beeldingen uit de Hollandse Beelde-
naar van 1604 is vervolgens onge-
wijzigd overgegaan in de volgende
door de Staten-generaal uitgegeven
Beeldenaars, hoewel het onderscheid
tussen leeuwendaalder met en zonder
Hollands wapen van geen belang
meer was. Die van 1606 voegt
slechts de nieuwe leeuwendaalder en
halve leeuwendaalder met Generali-
teits-omschrift toe: om op het alge-
meen Nederlandse karakter hiervan
de nadruk te leggen, heeft men een
ex. afgebeeld waarop de provincie-
naam is opengelaten. Hier wordt
eigenlijk niet een reeds in omloop
zijnde munt afgebeeld, maar een
tekening voor een zojuist ingevoerd
type, dat in feite nog geslagen moest
worden.

Iets dergelijks doet zich voor in de
Beeldenaar van 1615. De nieuwe or-
donnantie van 16 sept. 1615 voorzag
in de invoering van kwart leeuwen-
daalder, die dan ook afzonderlijk in
de tarieflijst worden opgenomen. De

Niet geslagen kwart leeuwendaalder

van West-Friesland uit Beeldenaar 1615

bijbehorende Beeldenaar geeft wederom de tekeningen van deze nog uit te voeren munten, thans echter niet een algemene tekening met oningevulde naam, doch afzonderlijke tekeningen voor ieder gewest. In werkelijkheid zijn echter nergens kwart leeuwendaalders geslagen, zoals uit de rekeningen van de muntmeesters blijkt. De Beeldenaar van 1619 laat dan ook deze 5 afbeeldingen weer weg, die dus geheel ten onrechte door Verkade zijn overgenomen.

De vervaardigers van de Beeldenaar van 1615 vonden het bovendien blijkbaar te onvolledig wel hele en kwart leeuwendaalders af te beelden, maar geen halve. Vandaar dat afbeeldingen werden toegevoegd van halve leeuwendaalders van West-Friesland, Zeeland en Utrecht van geheel hetzelfde type als de vroeger opgevoerde hele stukken.

Het resultaat is bijzonder verdacht: van de drie nieuw afgebeelde stukken is alleen de Zeeuwse inderdaad bekend, terwijl de Utrechtse blijkens de rekening zeker niet, de Westfriese naar alle waarschijnlijkheid niet geslagen is. Men schijnt eenvoudig zonder de munten te controleren de bestaande tekeningen op verkleind formaat herhaald te hebben: als bron kunnen ze dus beter buiten beschouwing worden gelaten.

Het apokriefe van deze 3 afbeeldingen wordt trouwens bevestigd door het geheel andere karakter van de toevoegingen in de Beeldenaars van 1619 en 1626. Toen heeft men om de reeks van de gewesten volledig te maken aan de bestaande afbeeldingen van hele en halve leeuwendaalders van 5 gewesten – die dus deels zeer ongebruikelijk deels niet bestaande typen voorstellen – stukken van Gelderland, Overijssel en Friesland toegevoegd, alle blijkens de uiteenlopende jaartallen en juiste details naar werkelijke munten getekend.

H. ENNO VAN GELDER.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

Op zaterdag 17 november had te Zaltbommel de zeer goed bezochte najaarsvergadering van het Genootschap plaats.

In de morgenuren werd na een ontvangst ten Stadhuize in twee groepen een bezoek gebracht aan de fraaie Sint Maartenskerk en aan het prachtige als museum ingerichte Maarten van Rossum-huis.

In de huishoudelijke vergadering wijdde de voorzitter allereerst enkele woorden aan de nagedachtenis van het overleden erelid Mr. J. W. Frederiks en de overleden leden H. Pieters, C. J. Kortenbach, Dr. J. B. V. M. J. van de Mortel, en Prof L. O. Wenckebach. Na goedkeuring van de notulen van de bijeenkomst te Breda werden tot lid van het Genootschap benoemd: H. von Aulock te Istanbul, Drs. Joh. S. Broersma te Den Haag, A. Buller te Osnabrück, Jhr. Mr. F. A. Groeninx van Zoelen te Den Haag, Ds. A. de Haan, Abcoude, A. A. Haeck, te Brussel, F. W. Lindenhovius te Doetinchem, A. H. Nagel te Assen, P. F. Regensburg te Den Haag, H. von Saher te Amsterdam, Mr. G. Vixseboxse te Holten, Drs. J. D. van der Waals te Assen.

Vervolgens hield de heer A. F. van Goelst Meijer een causerie over „Zaltbommel voorheen en thans”, waarin hij een bondig met anekdoten gekruid overzicht van de geschiedenis van de stad gaf. Daarna deed Dr. J. P. van Erp een uitvoerige met door hem zelf gemaakte lichtbeelden geïllustreerde mededeling over de „Romeinse muntvondst te Vught”, waarover elders in dit nummer meer. De voordracht gaf aanleiding tot een uitvoerige gedachtenwisseling.

Vele leden bleven nog na afloop voor het diner in Zaltbommel bijeen.

Christine Nijland

Geboortepenning

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

Het is verheugend te kunnen meedelen, dat op de door de Vereniging uitgeschreven prijsvraag niet minder dan 38 ontwerpen voor gegoten of geslagen penningen zijn binnengekomen. In de loop van december is de jury bijeen gekomen om zijn keuze te bepalen, die binnenkort bekend gemaakt zal worden. Door het bestuur is inmiddels in plaats van de onlangs overleden prof. L. O. Wenckebach tot lid van deze jury benoemd de heer Niel Steenbergen.

Dezer dagen kon de hierboven afgebeelde „Geboortepenning” aan de leden worden toegezonden. Hiermee is een reeds lang geleden aangekondigd plan tenslotte gerealiseerd: voor de leden een penning beschikbaar te stellen, die als zinvol en tevens exclusief geschenk gebezigd kan worden. De penning is thans uitgevoerd als slagpenning van 55 mm, naar ontwerp van Christine Nijland. De vz. vertoont een jonge moeder, de kz een nest met vogels. Door de leden kunnen exemplaren worden nabesteld, waarbij een toepasselijke tekst op de opstaande rand gegraveerd kan worden.

PUBLICATIES

A. N. Zadoks-Josephus Jitta & W. A. van Es, *Muntwijzer voor de Romeinse tijd*, Koninklijk Penningkabinet/Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf, 's-Gravenhage, 1962. 104 pp., 5 (ongenummerde) tekstfigg. en vele reproducties naar foto's op 32 pll. Prijs: f 3,—; voor leden Oudheidkundige verenigingen f 1,75.

Aan de auteurs van dit beknopte overzicht van de munten uit de Romeinse tijd heeft niet voor ogen gestaan de voor numismaten van professie of verzamelaars bedoelde reeks van geschriften met een te vermeerderen, doch in de eerste plaats de voorlichting van de archeoloog in onze contreien — zowel de enkele vakman als de in aantal steeds toenemende amateurs. Uiteraard bedoeld voor een Nederlands publiek, is voornamelijk aan de periode, waarin Romeins geld in de Nederlandse bodem geraakte (keizertijd tot circa 400 na Chr.) aandacht besteed, en voorbijgaand slechts aan de republikeinse munten.

Na het voorwoord worden achtereenvolgens behandeld het *muntwezen* vanaf het ontstaan in Klein-Azië in de 7e eeuw voor Chr. tot omstreeks 400 na Chr., *de Romeinse keizers* — voor de reeds hier gebruikte afkortingen ware een verwijzing naar pp. 49-50 (Romeinse naamgeving) en pp. 51-60 (omschriften) zinvol geweest — *beeldenaars*, *consecratie-munten*, *restitutie-munten*, *munten zonder portret*, *de Romeinse naamgeving*, *omschriften*, *muntsoorten*, *koopkracht* (belangwekkend voor de beoordeling van de betekenis der schatvondsten uit Nederlandse bodem), *penningen*, *muntslag*, *locaal muntrecht*, *munttekens* en *waarmer-*

ken, *waardetekens*, *mis- en overslagen*, *geplateerde munten*, *kloppen* (waarom hier niet als voorbeeld van de archeologische betekenis gegeven: de datering van het eerste castellum te Valkenburg aan de Rijn in het jaar 42 op grond van kloppen van Claudius op munten van Caligula?), *gedeelde munten*, *'barbaarse' imitaties*, *gietvormen*, *munten als bodemvondsten* (p. 78: *vaak* — lees liever *steeds* — *gewaardeerde*; p. 79: *Burgeroorlog* — liever *opstand onder Civilis*; zie voorts opmerking sub *kloppen*), *muntsieraden*, *determinatie* (pp. 84/85: over het abnormale van de munt-specialist), *patina*, *reiniging*, *openbare verzamelingen in Nederland*, gevolgd door *bibliografische aanwijzingen*, een kaart met de muntplaatzen in het Romeinse Rijk en toelichtingen bij de fraaie en veelzijdige illustraties van munten en met de muntslag en munten verband houdende voorwerpen (o.a. van een unicum als de lederen geldbuidel van Bergercompascuum in Drente).

Hoe jammer, dat de Uitgever(s) ontgaan is, dat het onvervangen laten van de talloze beschadigde letters 'e' aan de fraaie typografische opzet afbreuk doet. Aan onze huidige ortografie schijnen woorden als *godekoppen* (p. 10) en *geeerde voorganger* (p. 50) te danken te zijn.

De logische indeling, de heldere, beknopte, aan gegevens rijke uiteenzettingen maken deze wel zeer nuttige muntwijzer bij uitstek geschikt voor het door de auteurs beoogde doel: voorlichting van de archeologisch geïnteresseerden in Nederland. Moge deze wegwijzer — eersteling van een serie? — zijn weg snel vinden naar de boekerij van elke beoefenaar van de vaderlandse oudheidkunde. Met name belangstellenden in onze 'protohistorische' Provinciaal-Romeinse archeologie zullen de auteurs dank

weten voor het bijbrengen van besef van het belang van munten als historische documenten, van hun betekenis als afspiegeling van het politieke gebeuren, de oeconomische geschiedenis & c. in de Romeinse wereld, en niet in de laatste plaats van hun betekenis voor de geschiedenis van de handel van de Romeinen met de naturellen in het Vrije Germanië. Amsterdam, I.P.P., IX. 62.

W. GLASBERGEN.

P. Ch. de Vries en Dr. H. J. van der Wiel, *Muntboek van de munten van Gelderland en Utrecht van 1576-1795*, 1962.

Van het Compendium van de Munten der Zeven Verenigde Nederlanden, waarvan de eerste aflevering uitvoerig besproken is in De Geuzenpenning 1962, p. 13-16, is dit jaar een tweede aflevering verschenen. Hierin worden de munten van Gelderland door P. Ch. de Vries en die van Utrecht door Dr. H. J. van der Wiel behandeld.

Hoewel uiteraard de principiele bezwaren tegen de opzet, waarover ik uitvoerig geschreven heb, niet zijn weggenomen, is het verheugend te kunnen vaststellen, dat de bewerking van dit tweede gedeelte aanmerkelijk zorgvuldiger blijkt te zijn dan die van de eerste aflevering. Zowel voor Gelderland – waar trouwens door het werk van de Voogt aanmerkelijk meer voorbereidende studie beschikbaar is dan voor enige andere provincie – als voor Utrecht zijn de jaartallenlijsten veel meer in overeenstemming met de tegenwoordige stand van onze kennis gebracht en zijn storende onjuistheden tot een minimum beperkt. Het door Dr. van der Wiel bewerkte gedeelte brengt bovendien iets nieuws: een weloverwogen typenindeling voor de lange

reeksen die lange tijd achtereen, uiteraard niet zonder wijziging, werden geslagen. Zijn in het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde gepubliceerde en nog te verschijnen artikelen vormden hiervoor de basis.

H. E. v. G.

Linecar, Howard W. A.: *The crown pieces of Great Britain and the British Commonwealth, 1551-1961*, Londen, 1962.

Dit nieuwe boek is een toonaangevende en bijzonder goed gedocumenteerde catalogus van de Britse „crowns”.

Na een korte geschiedkundige beschrijving van de „crown” vindt men elk nieuw type beschreven en geïllustreerd, terwijl de opmerkingen bij elke regeringsperiode de aandacht vestigen op varianten, reden van uitgifte en vele andere nuttige bijzonderheden. Het is bijzonder prettig dat de Schotse „crowns” in een en hetzelfde boek beschreven staan, terwijl de toevoeging van de diverse uitgiften ten behoeve van de Commonwealth de waarde van het boek verhoogt.

Zonder mij aan kritiek te willen overgeven, is het m.i. nodig te wijzen op een abuis op pag. 16. De afgebeelde daalder is niet van Brugge in Vlaanderen (muntteken: lelie), doch van Antwerpen in Brabant (muntteken: handje) en is gedateerd 1557 en niet 1558, zoals in de tekst staat vermeld. Klaarblijkelijk is de verkeerde munt voor de afbeelding gekozen. Iedere verzamelaar zal de auteur dankbaar zijn voor deze welkome aanwinst die de belangstelling voor de Britse crown zeker zal stimuleren.

L. S. FORRER.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam
(Secr.: Keizersgracht 448)

136e bijeenkomst op 19 sept. 1962 — Drs. J. P. Guépin van het Kon. Penningkabinet kwam een lezing houden over zijn „Numismatische reis naar Perzië” Enkele mooie dia's, ook genomen vanuit een helikopter, toonden o.a. prachtige reliëfs die een sterke overeenkomst vertonen met de stijl van de munten uit die tijd. De heer Schulman hield na de pauze nog een praatje en toonde de stapel boeken die er gedurende de zomermaanden verscheen.

137e bijeenkomst op 10 oktober 1962 — Ditmaal kwam men bijeen in het Kon. Penningkabinet te 's-Gravenhage, waar de kringleden de gelegenheid werd geboden de prachtige tentoonstelling „2500 jaar Perzische Munten” te bekijken. De heer Guépin leidde ons rond, na in de bovenzaal nog een kleine inleiding gegeven te hebben. Na de pauze vertelde de heer Van Gelder over zijn reis naar de Verenigde Staten van Amerika.

138e bijeenkomst op 21 nov. 1962 — De heer Schulman vertelde over zijn „Reisindrucken uit de Verenigde Staten”. Een heel belangrijke veiling te New York, met voor een groot deel Nederlandse munten (de collectie Alton Jones), was de aanleiding voor een eerste bezoek aan dit land.

Kring 's-Gravenhage
(Secr.: Zeestraat 71b)

131e bijeenkomst op 27 september '62 — Drs J. P. Guépin gaf een inleiding bij de tentoonstelling „2500 jaar Perzische munten”. Na bezichtiging van de expositie vertelde Dr. H. Enno van Gelder een en ander over het numismatisch leven in de Verenigde Staten, in het bijzonder over het

Summer Seminar van de American Numismatic Society, waaraan hij gedurende de afgelopen zomer heeft meegewerkt.

132e bijeenkomst op 31 oktober 1962 — De heer P. J. Soetens gaf een uitvoerig overzicht over de „Friese muntgeschiedenis vanaf de 11e eeuw”, geïllustreerd met munten uit de collectie van het Kon. Penningkabinet. De voordracht zal vermenigvuldigd en aan de leden van het Genootschap toegezonden worden.

133e bijeenkomst op 22 november '62 — De avond was gereserveerd voor korte bijdragen van de leden. Mr. W. Bisschop vertelde de voorgeschiedenis van de huwelijkspenning van Aken-Doll en toonde zijn fraaie collectie makelaarsstokjes. De heer J. H. Herweyer besprak de wasvrouwpenning van het Nederlandse leger. De heer J. Schulman vertelde over zijn recente reis naar de Verenigde Staten. Mej. drs. G. van der Meer onthulde het optreden van Gerard van Loon als penningontwerper. Dr. H. Enno van Gelder sprak over afbeeldingen van leeuwendaalders (zie blz. 55).

Kring Groningen
(Secr.: Nieuwe weg 12a)

69e bijeenkomst op 26 sept. 1962 — Negentien leden brachten een bezoek aan het Groninger Museum voor Stad en Lande, waar zij gastvrij ontvangen werden. Dr. H. de Buck toonde een groot aantal Groninger munten en penningen uit het bezit van het Museum.

70e bijeenkomst op 30 oktober 1962 — De heer Jacq. Schulman hield een inleiding over het vele werk dat er gedaan moet worden voor er een nieuwe katalogus is ontstaan. Daarna hield hij een „Voor elck wat wils” veiling. Er werd zeer vlot geboden en het resultaat was boven verwachting. 10% van de opbrengst kwam ten goede aan onze kas, de penningmeester was erg tevreden.

71e bijeenkomst op 28 november 1962
— Dr. H. Enno van Gelder hield voor onze kring een met zeer veel mooie exemplaren geïllustreerde voordracht „Over Oorden en Duiten”. Na ons eerst verteld te hebben dat zuiver koper, in West-Europa, in de Middeleeuwen niet als muntmateriaal gebruikt werd, gaf hij ons vervolgens een uitgebreid overzicht van de ontwikkeling van de Nederlandse koperen munten.

Kring Brabant
(Secr.: Le Sage ten Broeklaan 57,
Eindhoven)

41e bijeenkomst op 6 oktober 1962 — Deze bijeenkomst vond plaats in het Koninklijk Penningkabinet te 's-Gravenhage. De Heer J. P. Guépin hield een inleiding over de in de tentoonstellingszaal georganiseerde tentoonstelling 2500 jaar Perzische Munten. Na deze inleiding gaf de Heer Guépin bij iedere vitrine een uitgebreide toelichting. In het tweede deel van de tentoonstellingszaal was een collectie samengebracht van representatieve Nederlandse munten en familiehistorie- en gilde-penningen. Dr. H. Enno van Gelder gaf hier een uitvoerige toelichting. Een buitengewoon geslaagde middag.

42e bijeenkomst op 18 oktober 1962
— Dr. H. Enno van Gelder sprak over Oorden en Duiten, de ontwikkelingsgeschiedenis van de koperen munten. Een boeiend en leerzaam, zeer rijk gedocumenteerd verhaal.

43e bijeenkomst op 8 november 1962
— Dr. A. J. Bemolt van Lochem Slaterus sprak over 'Willem V en zijn tijd'. Een pracht verhaal en een prachtige collectie.

Kring Limburg
Secr.: Sint Hubertuslaan 25

30e bijeenkomst op 27 oktober 1962
— Op deze bijeenkomst hield ons lid de Heer M. van Reij uit Aken een referaat getiteld: „Die Münzprägung

der Gallischen Kaiser in Köln und Trier”.

Stap voor stap leidde de spreker zijn gehoor in in deze niet eenvoudige materie aan de hand van de studie van Georg Elmer. Hij verduidelijkte zijn referaat met interessante munten uit zijn eigen verzameling. De belangstelling was vrij groot.

31e bijeenkomst op 24 november 1962
— De Aachener Münzfreunde onder leiding van hun voorzitter Dr. Walther waren te gast op deze bijeenkomst, die door omstandigheden gehouden moest worden in de Jan van Eijck-Academie. Hier hield Dr. H. Enno van Gelder een causerie met lichtbeelden getiteld: De invoering van de rijksdaalder in het Nederlandse muntwezen. Spr. toonde duidelijk aan de invloed van de Duitse Thaler op de Nederlandse Rijksdaalder.

Kring Oost-Nederland
(Seretariaat: Berg en Dalse weg 245,
Nijmegen)

8e bijeenkomst op 26 september 1962
— Na een onderbreking van enkele maanden hervatte de kring haar activiteiten in het Gemeentemuseum te Arnhem met een inleiding van ds. J. A. de Vor over „wat de munten van het Romeinse Keizerrijk ons zeggen”. Na van deze boeiende voordracht te hebben genoten bleven de leden nog enige tijd bijeen in de gezellige bibliotheek van het Museum voor het uitwisselen van hun jongste numismatische ervaringen.

9e bijeenkomst op 31 oktober 1962
— Op deze avond waren de Heer en Mevrouw Schulman als gasten aanwezig. Vóór de pauze behandelde Mevr. Schulman in vogelvlucht de geschiedenis van de realen, van hun nog steeds ietwat duistere opkomst in de Middeleeuwen tot in de moderne tijd. Na de pauze was het woord aan de heer Schulman. Deze vertoonde de

door de Munt en de Koninklijke Begeer geslagen penningen op het Vaticaan Concilie, en vertelde vervolgens iets over de recente muntvondst bij Vught. Zeer interessant waren ook zijn mededelingen over de problemen rond de nieuwe Surinaamse gulden. De aanwezige leden zullen van deze buitengewoon geslaagde avond beslissen een aangename herinnering bewaren.

10e bijeenkomst op 29 november 1962
— Op deze avond sprak Mevr. Prof. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta over muntvondsten, uiteraard hoofdzakelijk uit de Romeinse periode. Een vergelijking van de prachtige solidi uit Beilen met de onaanzienlijke muntjes uit de vondst in de Haarlemmermeer leidde tot een geanimeerde discussie over het prijspeil in die dagen. Aan het eind van de bijeenkomst vertoonde een van de leden een paar interessante Chinese muntvormige amuletten.

Kring Rotterdam

(Secr.: Mr J. R. Voûte, Postbus 2)
1e bijeenkomst op 2 oktober 1962 — Opgericht met tegen de 50 leden van wie er 25 aanwezig waren zal de Kring in het algemeen op de eerste Dinsdag van de maand in het Museum voor Land- en Volkenkunde vergaderen. Voorlopig Bestuur: Mr P. ten Cate, L. Kamper en Mr J. R. Voûte.

Na de pauze hield Dr H. Enno van Gelder een inleiding met lichtbeelden over het muntwezen van de Republiek. Het bijzonder grote aantal vragen toonde duidelijk aan met hoeveel interesse men de heer van Gelder gevolgd had.

2e bijeenkomst op 6 november 1962
— Deze eerste werkbijeenkomst was gewijd aan moderne Rotterdamse penningen. Mr. F. J. Brevet, die als lid van de Rotterdamse Kunststichting ten nauwste betrokken is geweest bij het ontstaan van de meeste dezer

Kortgeleden deelde een inwoner van Berg aan de Maas (gem. Urmond) aan het Bonnefantenmuseum mee, dat omstreeks 25 jaar geleden bij het graven van fundamentsleuven voor zijn huis uit een mergelmuurtje 16 munten te voorschijn gekomen zijn. De (wel niet opzettelijk verborgen) munten dateren uit de meest verschillende perioden:

een sestertius van Hadrianus;
een zilveren penning van Jan III van Brabant;
een Keulse albus van 1574, een Maastrichtse oord en een Gelderse duit 1589 van Philips II, een Luikse oord van Ernst van Beieren;
een Maastrichtse oord van 1611, een duit van Karel II, een Luikse oord en duit van Ferdinand, resp. Maximiliaan Hendrik, een oord van Anna van der Mark, abdis van Thorn;
een Zeeuwse en een Gelderse duit uit de 18e eeuw, een Luikse duit van 1723 en een halve stüber 1787 van Gulik-Berg.

penningen besprak een dertigtal hiervan, die hij van hand tot hand liet gaan. Hierbij waren verschillende exemplaren die in zeldzame gevallen als onderscheiding uitgereikt worden; ook een grote bronzen proefslag van de Laurensdukaat werd getoond.

3e bijeenkomst op 13 november 1962
— Voor deze bijeenkomst waren de leden naar den Haag getogen om daar de expositie 2500 jaar Perzische munten te zien. Na een historisch overzicht door de heer Wolff bekeken de leden deze kollektie met veel interesse. Na de pauze vertelde de heer Enno van Gelder ons iets over de geschiedenis van het Kabinet en de daar aanwezige uitgebreide verzameling.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. • MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" - Numismatische
artikelen en prijslijsten Prijs 10/6 per jaar.

"Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6, linnen band 14/—.

"Standard Catalogue of British Coins", Vol I-England,
gebrocheerd 14/—, linnen band £ 1.

"Greek Coins and their Values"
gebrocheerd 16/—, linnen band 22/6.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations

Libraire numismatique

EXPERTISES

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L.

- Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 09-32 - R.C. 20475 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)
545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen
Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. KONINKLIJKE BEGEER VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN
RIDDERORDEN EN ERETEKENEN
SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN N.V. - Keizersgracht 448 - **AMSTERDAM**
MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN
EXPERTISES - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN
LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN.

Uitgever van: Handboek Nederlandse munten 1795—1961	f 20,—
Munten Nederlandse Gebiedsdelen Overzee 1601—1948	f 25,—
H. Enno van Gelder en M. Hoc. Les Monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espagnols	f 50,—
R. Ratto. Monnaies Byzantines	f 45,—
Dr. A. Polak. Joodse penningen i.d. Nederlanden	f 18,—
Kaart Muntplaatsen van Nederland	f 5,—
(voor leden Genootschap f 4,—)	

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MÉDAILLES
COINS AND MEDALS

HEINRICH PILARTZ

Münzen und Medaillen — Monnaies et Médailles
Coins and Medals
Auktionen

KÖLN

Klingelpütz 16 — Tel. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

DR. BUSSO PEUS

MÜNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

SPINK & SON, Ltd., 5, 6 & 7 King Street, St. James's, LONDON S.W. 1

announce the following new publications:

„Introduction à la Numismatique Byzantine" by Dr. Henry Longuet. 6¼ × 9¼ ins.
158 pages, XXIV plates. Cloth. 70 shillings.

The first new book on the Byzantine series for 30 years.

Catalogue of Papal Medals.

5½ × 8½ ins. 123 pages, card covers. 17s 6d

A reprint of the original standard catalogue of 1898, still the only useful quick-reference work on the series.

„The Coinage of South Germany in the Thirteenth Century" by Dr. D. M. Metcalf.
9½ × 7¼ ins. 79 pages, illustrations. 21 maps, diagrams ect. Card Covers. 21 shillings.

A close and erudite study of an important European series.

„Medals Awarded to North American Indian Chiefs" by M. A. Jamieson.

8½ × 5¼ ins. 66 pages, fully illustrated, card covers. 42 shillings.

A reprint of the original work, first published in 1936.

MAISON CLEMENT PLATT

49 Rue de Richelieu

PARIS I

MONNAIES — MÉDAILLES
JETONS — DÉCORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITÉS ARCHÉOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn, Pierre Strauss

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN - 2 - PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

OSCAR RINALDI & FIGLIO

NUMISMATEN

VERONA - Casa di Giulietta - ITALIA

Uitgevers van het blad „ITALIA NUMISMATICA”

Abonnementsprijs per jaar: US \$ 3.00

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

13e JAARGANG

No 2

APRIL 1963

FALSE MUNTEN

Een ieder die munten verzamelt, en speciaal antieke munten, komt vroeg of laat in aanraking met vervalsingen, vooral als hij bijv. in Griekenland of in Egypte buiten de officiële munthandel munten koopt. Ik wil U in dit stukje een overzicht geven van de verschillende manieren van vervalsing en hoe men deze stukken herkennen kan. Buiten beschouwing laat ik de vervalsingen uit de tijd; deze behoren tot de geldsomloop uit een bepaalde periode en werden niet vervaardigd voor verzamelaars van munten. Maar zolang er verzamelaars van munten zijn zullen er wel vervalsers blijven bestaan die speciaal voor hen aan het namaken slaan. Men kan zeggen dat het vervalsen van oude munten heden ten dage bloeiender is dan ooit te voren.

Dat er reeds midden 16e eeuw kopieën van Romeinse munten werden gemaakt is een bewijs dat de vraag en belangstelling naar antieke munten ook toen al groot was. Maar tevens werd al getracht regels op te stellen voor het herkennen van vervalsingen. Patin, in de zeventiende eeuw een groot kenner van Penningen (zoals vroeger ook de munten genoemd werden) zei dat alle Romeinse „penningen” van slecht goud vals en nagemaakt zijn. (Deze stelregel zal vermoedelijk meer gelden voor vervalsingen uit de tijd, want de latere vervalsers zorgden meestal wel voor goed goud). Ook zei hij, „als men enige van dezelfde stempel, zonder onderscheidt vindt, dat een

van de twee vals is, indien zij het niet beide zijn”. (Dit is ook niet helemaal waar. Er zijn verschillende muntvondsten bekend o.a. die van de Aventinus, met talrijke munten van hetzelfde stempel. Dit zijn dan vermoedelijk munten geweest die direct van de munt bij de toenmalige eigenaar gekomen zijn). Ook verkondigde men dat alle munten die barsten in de kanten hebben onbetwifelbaar geslagen moesten zijn en dus echt. Nu

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE
van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

J. P. Guépin
Dr. H. H. Zwager
J. Vinkenborg

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 260629 t.n.v.

De Geuzenpenning
Amsterdam

gingen de vervalsers dus speciaal in hun munten barsten maken, ook als zij deze gegoten hadden. Maar genoeg over die stelregels, die bewezen hebben dat zij niet altijd opgaan. Nu wil ik het hebben over de meest voorkomende manieren van vervalsing.

Het afgieten. Allereerst iets over de techniek van het gieten. Men drukt het voorbeeld, dus de munt of een afgietsel daarvan in vormzand of gips af. Het vormzand zit in de z.g. gietkast, die uit twee helften bestaat. De twee negatieve zandafdrukken van de voor- en keerzijde worden met een dunne roetlaag bedekt, dit om de aanhechting van het vloeibare metaal aan het zand te voorkomen. Daarna worden er een lucht- en een gietkanaal ingesneden. De vorm wordt nog wat bijgewerkt, en de beide gietkasten worden op elkaar geplaatst. Daarna giet men het gesmolten metaal in de vorm. Als het afgekoeld is wordt de gietkast geopend en de munt met de aangegoten kanalen uitgegraven.

De kenmerken van een gegoten munt zijn:

1e De rand, die bijgewerkt moet worden, omdat men anders de gietnaad en de uitstulpsels van het lucht- en het gietkanaal zou zien. Dit bijwerken wordt dikwijls met een vijl gedaan, zodat men meestal wel vijlsporen aan de rand kan zien. Soms hamert men dan nog op de rand om deze sporen minder zichtbaar te maken. Dat wil niet zeggen dat alle munten die aan de rand gevijld zijn vals zullen zijn. Dikwijls werden mooie munten gemonteerd in een lijstje of in een sieraad en daarvoor werden ze dan vaak wat bijgevijld.

2e Het oppervlak. Het ziet er zandig en korrelig uit, pokdalig als het ware. Dit kan men het beste met een vergrootglas zien. De kleine putjes zijn ontstaan door het zand, waaruit de vorm vervaardigd is. Ook komen er vaak luchtgaatjes in bij het afkoelen

van het metaal. Het muntbeeld is vervlakt en is nooit zo diep en levendig als het echte, soms is het veld enigszins hol en ingedrukt. De letters zijn nooit scherp, maar vlak, grof en plat, soms zijn ze met metaal gevuld. Ze zien er groter uit. Het veld voelt vetter, een beetje zeperig aan. Dit gegoten uiterlijk probeert men weer weg te werken door met een steekijzer het veld van de munt glad te maken. De slecht gelukte delen van het portret of de letters haalt men op. Daarna wordt het geheel door een kunstmatig patine bedekt, bijv. lak of vernis. Men kan de munt ook in de grond, of in de dakgoot bewaren maar dit is een vrij langdurige geschiedenis, en meestal heeft men hier het geduld niet voor. Trouwens of het patina behoorlijk wordt is dan nog de vraag. Er gaat een verhaal dat iemand zijn vervalsingen door een kip liet inslikken, om zo een mooi patine te verkrijgen. De gegoten munt is lichter van gewicht dan de geslagen munt, want het S.G. van geslagen goud is 19,6, van gegoten goud daarentegen maar 19,4. Dit komt omdat door het slaan het metaal vaster in elkaar gedrukt wordt. Hij is ook kleiner in omtrek dan de originele, want bij afkoelen krimpt hij ook nog iets. Als men dus de munt op het juiste gewicht wil hebben, moet men hem dikker maken dan de echte. De stijl van een gieting is wel altijd in orde, men zorgt over het algemeen ook wel voor het juiste metaal. Het meest worden koperen en daarna zilveren munten nagegoten, gouden munten bijna nooit. De antieke munten zijn bijna allen geslagen, enkele uitzonderingen daargelaten. Men kan dus bijna alle munten die sporen van gieting vertonen voor vals verklaren.

Het slaan met nieuw vervaardigde stempels. Deze vervalsingen zijn als men de echte antieke munten niet goed kent moeilijker te herkennen dan de gegoten stukken. Maar hier

komt ons de tijd te hulp. Want oude vervalsingen, uit de 16e tot 19e eeuw, zijn meestal aan de stijl van de periode en aan de persoonlijke stijl van de maker te herkennen. Zo herkent men de „Paduanen”: Cavino en zoon, en Hercules Bassiano die met hen samenwerkte, aan de Renaissance stijl. Als de zwakste zijde van de vervalsing worden de letters beschouwd die meestal de persoonlijkheid van de stempelsnijder vertonen.

Vroeger heeft men onbekommerd niet bestaande munten verzonnen. Zo vindt men b.v. van Cavino een Julius Caesar met VENI, VIDI, VICI, en een Augustus met FESTINA LENTE, of men vervaardigde grootbronzen, dus sestertii, waar men als voorbeeld een denarius voor nam, als Julius Caesar, nagevolgd van een denarius van L. Aemilius Buca. Ver-

*Imitatie Sikkel.
Originele Sikkel*

zilver of koper. Vooral in Friesland waren zij geliefd, gezien de vele die daar gevonden zijn. Ze werden in Bohemen en ook in andere plaatsen vervaardigd en aan pelgrims verkocht als een van de 30 zilverlingen, waarmee Judas Iskariot zijn meester verried. Men kreeg er nog een mooie beschrijving bij. Verder zijn er munten vervaardigd van heersers die nooit gemunt hebben, zoals DVX HVNNORVM BALAMBER, of van gebieden die geen muntrecht hebben zoals Moresnet, Andorra.

De moderne vervalsingen zijn moeilijker te herkennen, omdat de vervalsers kinderen van deze tijd zijn (al zijn het dan bastaard kinderen). De hedendaagse vervalsers weten waar wij op letten, en wat wij karakteristiek voor een bepaalde munt vinden. Het is mogelijk dat verschillende van deze vervalsingen nu nog onbekend blijven. Maar de vervalser wil graag zo veel mogelijk munten van zijn met zo veel moeite vervaardigde stempels slaan. Dat is voor ons een geluk, want wanneer er nu veel munten van eenzelfde stempel opduiken, kunnen wij argwanend worden. Sommige vervalsers gaan als zij een aantal munten geslagen hebben de stempel wat veranderen, of gaan aan de munt nog wat knoeien.

Tegenwoordig maakt men niet zoveel grapjes meer als vroeger, en men houdt zich meer aan de gangbare munten, die men dan ook zeer nauwgezet copieert. Soms wordt weleens een bijteken verandert. Men kan niet zeggen dat er alleen zeldzame mun-

*Priamus, Troje,
verzonnen munt.*

*toegeschreven
aan Cesati;*

der zijn er verzonnen munten bekend van Dido met op de kz de stad Karthago, van Priamus, Aeneas, Cicero, Virgilius enz.

Bekend zijn ook de imitaties van Joodse sikkels van de 1e opstand. Ze zijn veel groter dan de originelen. Ze komen voor in tin, maar ook wel in

ten vervalst worden, ook de heel gewone komen voor.

Er bestaat een munt van Tarsos, geslagen op een roepie van India uit de 19e eeuw, waar men vergeten had de kabelrand weg te werken. Bij andere had men de kabelrand gewoon weggehamerd. Ook gebruikt men dikwijls bij de vervaardiging oude antieke munten die afgesleten of wel veel voorkomend zijn. Deze munten zijn niet door spectografisch onderzoek als vals te herkennen.

Omgewerkte munten

Een derde manier van vervalsing bestaat hieruit dat men echte munten gebruikt, en deze door middel van de graveerstift verandert in een zeldzamere of meer gevraagde munt. Men verandert dan het omschrift en de beeltenis, en soms ook nog wat aan de kz. Een van de munten die hiervoor het meest gebruikt worden is de absoluut niet zeldzame sestertius van Gordianus III die men dan verandert in een Gordianus Africanus door het „AVG in „AFR”, en door de vorm van het hoofd te veranderen. Of men verandert een Septimius Severus in een Pertinax, zoals op de afgebeelde munt gedaan is, die daarna met een donkerbruin patine bedekt werd. Dit stuk stamt vermoedelijk van Luigi Cigoi (1811—75). Ook verandert men wel eens een gewoon bijteken in een zeldzamer of meer gewilder. Dit omwerken komt het meest voor bij koperen munten, omdat deze na de bewerking altijd met een kunstmatig roest overtrokken kunnen worden, zodat deze knoeierij niet zo snel in het oog loopt. Maar ieder kunstmatig patine is reeds een verdacht kenmerk. Als men twijfelt of iets kunstmatig gepatineerd is of niet, kan men de munt in spiritus leggen, eventuele olieverf lost dan op.

De kenmerken van een omgewerkte munt zijn: de letters zijn meestal te houterig en te scherp, op het veld

*Septimius Severus,
en id. omgewerkt tot Pertinax, door Luigi
Cigoi.*

rondom het portret en de voorstelling zijn duidelijk de streken van het steekijzer te zien, vooral als men de munt in helder licht tussen de vingers heen en weer beweegt. De trekken van het portret zijn meestal te grof, sommige streken te diep, en soms de randen te hoog. En in het omschrift is dikwijls te veel of te weinig ruimte (zie afbeelding). Gouden munten worden eigenlijk nooit omgewerkt, bij zilver komt het weleens een enkele keer voor.

Het bijwerken van munten is iets anders dan het omwerken. Het komt veel voor, en dan speciaal bij Romeinse koperen munten uit de 1e—3e eeuw. Dit doet men bij een munt die afgesleten of op een of andere manier niet meer zo mooi is. Met een steekijzer wordt de roest eraf gehaald, de letters worden opnieuw opgesneden, het veld wordt gladgemaakt, de portretten weer opgehaald. Ook vult men gaten of sterk weggevreten stukken op met mastiek of cement, daarna snijdt men het opvulsel bij en bedekt het met vernis of een ander kunstmatig patine. De kenmerken zijn het zelfde als bij de omgewerkte munt.

Ook worden wel eens 2 verschillende antieke munten doorgezaagd, om zo een zeldzame munt te krijgen. Zij

*Severus Alexander en Postumus;
gegoten en aan elkander gesoldeerde munten.*

worden dan eerst glad gevijld en daarna aan elkander gesoldeerd. Er is een Lucius Verus bekend waartegen een Lucilla gehecht was, zonder dat men er op lette dat de Verus van roodkoper en de Lucilla van messing was. Deze vervalsingen zijn aan rand en klank te herkennen. Ook doet men het wel eens op de manier van de Schraubtaler. Men neemt twee munten, holt de ene uit, en maakt de ander wat kleiner zodat hij in de uitgeholde past. Deze bewerking kan men herkennen aan de klapperende toon, die de vervalsing verradert. Er bestaat van dit soort een sestertius van Vespasianus, waarop het Colosseum gezet was. Dit had oorspronkelijk op een munt van Titus gezeten. Men had hem keurig binnen de gestipte rand van de kz van Vespasianus gezet. Het Colosseum kan nooit op een sestertius van Vespasianus staan daar het Colosseum toen nog niet klaar was.

De galvanoplastische afgietsels bestaan pas sinds de negentiende eeuw. Oorspronkelijk werden zij voor studiedoeleinden vervaardigd. Maar tegenwoordig worden ze ook wel eens als vervalsing in omloop gebracht. De vervaardigingswijze is in het kort als volgt: men hangt de met grafiet bestreken negatiefvormen van beiden kanten van de munt in een galvanisch bad en hangt aan de andere kant een koper- of zilveranode. Men laat hier een stroom door heen gaan, het koper of zilver slaat

dan neer op de vormen. Als men de juiste dikte heeft bereikt, schakelt men de stroom uit. Men haalt de beide vormen eruit, giet ze vol met lood totdat het juiste gewicht bereikt is en soldeert ze aan elkaar. Zo ontstaat een kopie van een munt, die verzilverd, verguld of kunstmatig gepatineerd kan worden. De stukken bestaan dus uit twee delen, wat men aan de fijne naad aan de rand kan zien. Aan de rand ziet men soms letters b.v. M.B. = Museum Britannicum of RR = Robert Ready (de man die ze vervaardigde). Ook aan de doffe klank is te horen dat zij vals zijn. Als bewuste vervalsing worden ze zelden vervaardigd.

Afslagen

Tenslotte de vervaardiging van afslagen met originele stempels die nog bewaard gebleven zijn. Wanneer men nog originele stempels heeft, kan men een groot aantal afslagen maken, die niet van de echte te onderscheiden zijn, behalve dan dat zij in een prachtige staat verkeren. Maar soms komt het ook wel voor dat de stempel door oxydatie geleden heeft en wat aangevreten is. Dat kan men dan duidelijk op de munt zien. De Parijse munt laat op zijn afslagen van penningen ter onderscheiding van de originelen, de metaalsoort op de kant aanduiden. Speciaal Oostenrijk houdt zich met dit soort afslagen bezig. Zij hebben dan ook een lange traditie op dit gebied, gezien de Maria Theresiathalers. Ook al zet men kleine herkenningstekens of jaartallen op deze afslagen, dan nog zijn deze praktijken afkeurenswaardig. Rijders, die in 1959 aan de Rijksmunt geslagen zijn ten behoeve van de juweliers kunnen, ook al zijn ze te onderscheiden van de echte oude door het muntmeester-teken, toch gevaarlijke verwarring stichten. Onlangs is een hele rijder in een Duitse prijscourant voorgekomen als een echte gouden rijder uit 1750

— de prijs was er ook naar. Het is te hopen dat er spoedig van officiële zijde een verbod tegen het slaan met oude stempels komt.

Ook door het kopen uit beroemde verzamelingen is men niet geheel gevrijwaard voor valse stukken. Zelfs hebben sommige vervalsers beroemde verzamelaarsmerken nagebootst, en deze in hun valse stukken geslagen, om zo hun stukken meer vertrouwen in te laten boezemen.

En nu nog iets over het aan de man brengen van grote partijen vervalsingen. Men heeft hier verschillende manieren voor. Men kan bijvoorbeeld valse door echte munten heen mengen, zoals men in 1823 gedaan heeft, toen men de Kon. Academie te Amsterdam een partij munten aanbood. De kopers stonden er wel wat wantrouwend tegenover omdat er in de partij zoveel zeldzaamheden zaten, maar omdat er toch vele onmiskenbaar echt waren heeft men de koop maar gesloten. Later bleek dat meer dan de helft vals waren. Volgens hedendaagse begrippen had men geen grote strop, de prijs ging in die tijd nooit erg veel hoger dan de goudprijs. Ook in 1870 is eens een grote partij munten aan de Heer Hess in Duitsland verkocht, waarin de grootste zeldzaamheden zaten, vooral Romeinse keizersmunten. Men begon ook hier verdenking te koesteren. Na nauwkeurige vergelijking met andere vervalsingen kwam men tot de overtuiging dat de meeste stukken vals waren. Deels waren zij vervaardigd met speciale stempels, deels van modellen van echte munten afgegoten. Ook waren gewone munten met het steekijzer veranderd in grote zeldzaamheden. Alle bekende technische en chemische methoden waren gevolgd. Het patine waarmee alle bronzen munten overdekt waren, getuigde van een zeer goed vakmanschap. Het zag er niet fettig of smerig uit, en men had ook de echte en heel ge-

*Leonard S.
Forrer*

wone munten met hetzelfde patine bedekt. Zij waren afkomstig van Luigi Cigoi, die later als een berucht vervalser bekend stond.

Ook mengt men vaak vervalsingen door echte munten die uit een vondst stammen. Daardoor is men geneigd om alles bij elkaar voor echt te accepteren. Of men probeert vervalsingen voor een muntvondst te laten doorgaan. Dit gebeurde met een grote muntvondst, waarin Oud-Servische heersers voorkwamen die nooit bestaan hadden. Na onderzoek bleek dat zij op Oostenrijkse dukaten uit het jaar 1853 en 1871 geslagen waren. Soms gelooft men in de echtheid van een munt omdat hij gekocht is in de buurt van de plaats waar hij geslagen werd. Zo schrijft Quaestius, een Fries verzamelaar uit de negentiende eeuw, naar aanleiding van een munt van Pescennius Niger: „De bekende muntverzamelaar Koch uit Keulen, van wien deze kostbare en hoogst zeldzame munt afkomstig is ontving dezelfde van Dr. Heuberger, die langen tijd Missionaris was in Azië en dezelfde tot Antiochië bekomen heeft, 't welk als toenmaals de hoofdplaats zijnde van Syrië, toen het hoofdverblijf van Pescennius Niger was, de echtheid is hoegenaamd niet te betwijfelen.” De munt bleek later een Becker te zijn.

Vele musea hebben tegenwoordig een verzameling die zij als vergelijkingsmiddel gebruiken voor het herkennen van vervalsingen.

J. H. EVERS.

LEONARD S. FORRER

50 jaar Numismaat

Op 15 maart j.l. was het 50 jaar geleden dat de heer Leonard S. Forrer op 18-jarige leeftijd zijn intrede deed in de professionele numismatiek, daarmede het voetspoor van zijn illustere vader volgende.

Op Britse bodem uit Zwitserse ouders geboren, heeft hij zich tot een numismaat van wereld-allure weten te vormen, waarbij hem zijn linguïstische begaafdheid stellig van groot nut zal zijn geweest.

Over vele gebieden van de numismatiek strekt zich zijn diepe kennis uit; een sterk geheugen voor feiten en data veroorlooft hem zich gemakkelijk over een bepaalde kwestie te oriënteren, een eigenschap waarvan vooral de Amsterdamse verzamelaars, die gedurende de laatste 8 jaren het voorrecht hebben hem bij de hand te weten, profijt weten te trekken.

Aan onze gelukwensen met zijn zeldzame jubileum verbinden wij daarom van harte de wens dat deze beminnelijke man nog lang voor hen die hem lief zijn gespaard moge blijven.

Dear Leonard, here you go!

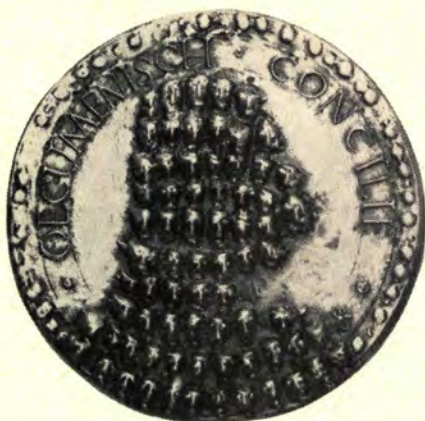
v. D. V.

TWEE RECENTE CONCILIEPENNINGEN

De overweging dat het in October 1962 te Rome begonnen Tweede Vaticaanse Concilie van essentieel belang is niet alleen voor de gehele Christenheid in al zijn geledingen, maar ook voor de wereld daarbuiten, is ongetwijfeld de reden geweest voor De Koninklijke Begeer te Voorschoten om twee geslagen penningen uit te geven, die dit Concilie tot onderwerp hebben. Hiermee wordt tevens een nieuwe serie penningen ingezet, die alle gewijd zullen zijn aan „gebeurtenissen van universeel belang voor de huidige samenleving”. Men kan niet anders dan verheugd zijn dat de ontwerpen voor deze beide Conciliepenningen afkomstig zijn van zulke bekwame medailleurs als Niel Steenbergen en Jan Snoeck, door wier toedoen de Nederlandse penningkunst nu weer is verrijkt met twee zeer originele stukken.

De voorzijde van Steenbergen's penning vertoont ons de Paus, omgeven door kardinalen, bisschoppen en andere vertegenwoordigers der Christelijke wereld. De pittige figuurtjes in hun markante houdingen, de individueel-gespannen physionomie en de geestige wijze waarop de kleding is

weergegeven (b.v. de kardinaalshoeden!) zijn een origineel variant van de vormgeving zoals wij die van de beeldhouwer kennen in o.a. de St. Joostpenning van de stad Breda (1957) en de kostelijke Carnavalspenning van 1959. Knap is ook de compositie van de groep, die ons ondanks het moderne karakter van het geheel tevens in de ordening nog even de band met Middeleeuwse kathedraalsculptuur verraad.

De verheven gedachte, gebaseerd op een tekst van de propheet Jesaja, „lupus et agnus pascentur simul”, is het motief voor de keerzijde.

De uitwerking komt mij hier iets minder gelukkig voor. Binnen het

omschrift dat genoemde tekst in het Latijn en het Nederlands vermeldt, bevinden zich een wolf en een lam, maar de verbroedering tussen deze twee dieren, waarvan ook de wolf weliswaar nogal onschuldig is weergegeven, komt door het volkomen van elkaar afgewend zijn en het gebrek aan contact eigenlijk niet tot stand: men denkt eerder aan hun tegengestelde aard. Ook artistiek gezien is de plaatsing der beide dieren ten opzichte van elkaar niet geheel bevredigend.

De ontwerper van de tweede penning, Jan Snoeck, tendeeft in het algemeen naar een meer abstracte vormgeving, die een simplificatie van de natuurlijke vormen inhoudt, getuige b.v. de haan op zijn zeer oorspronkelijke penning voor de Commandant Brandweer 's-Gravenhage (1960). Ook nu weer kan men deze neiging constateren in de spirituele uitbeeldingswijze op de voorzijde: een aantal naamloze hoofden — de vertegenwoordigers der verschillende landen, wier gemeenschappelijk streven belangrijker is dan hun individuele persoonlijkheid — is samengevoegd tot één grote kop, een aardige vondst in een uitnemende compositie, waarbij de onderste rij kopjes schier ongemerkt overgaat in een rand van nopjes, die weinig strak en daardoor des te decoratiever het geheel omgeven en de inhoud, inclusief de eenvoudige tekst, samenbundelen.

In het modelé van de keerzijde zijn de zeven heuvels van Rome aangeduid, terwijl mooi verdeeld over dit oppervlak tevens zijn aangebracht de tekst *ROME MCMLXII*, de ster der wijsheid en het Kruis als teken voor treffelijk samenspel van goed gekozen elementen.

Hopelijk zullen de beide penningen de bekendheid en de waardering verwerven, die zij ook in artistiek opzicht in zo ruime mate verdienen.

R. CHR. WOLFF.

KONINKLIJK PENNINGKABINET

Zeestraat 71b
Den Haag
Tel. 180957

Geopend dagelijks
10—13 en 14—17
Zondags gesloten

Na afloop van de gespecialiseerde tentoonstelling „2500 jaar Perzische munten” is een belangrijk deel van de vitrines in de expositiezaal opnieuw ingericht. Deze zijn gewijd aan een aantal bijzondere onderwerpen, waardoor telkens een beperkt gebied door een ruime keuze uit het in de verzamelingen aanwezige materiaal uitvoeriger behandeld kan worden.

Gehandhaafd zijn voorlopig de algemene overzichten van Nederlandse munten uit de 16e, 17e, 18e en 19e eeuw en van penningen betreffende de 80-jarige oorlog, familiepenningen, varia op penninggebied en hedendaagse Nederlandse penningen, benevens Mesopotamische zegelcilinders. Een toelichting hierop is te vinden in een vroeger verschenen folder, waarvan enige exemplaren aan de zaal verkrijgbaar zijn.

NEDERLANDSE MUNTEN

14e eeuwse goudstukken

Nadat eeuwen lang in West-Europa uitsluitend zilveren munten geslagen waren, deed kort na 1250 goudgeld opnieuw zijn intrede in het verkeer, het eerst in Italië en Frankrijk. Kort na 1300 wordt het voorkomen van buitenlandse gouden munten in de Nederlanden het eerst signaleerd en weldra gaan ook hier te lande de vorsten ertoe over zelf gouden munten te slaan.

Vlaamse Engel, 1387

Het merendeel der Nederlandse goudstukken zijn getrouwe imitaties van veel gebruikte vreemde munten: eerst Florentijnse guldens, vervolgens Franse schilden en kronen, tenslotte Engelse nobels en Rijnlandse guldens. Daarnaast worden ook inheemse typen gecreëerd, vooral door het machtige Vlaanderen, maar ook door Brabant en Holland, die op hun beurt weer elders navolging vonden.

De eerste daalders

De Middeleeuwen kenden slechts gouden munten en betrekkelijke kleine zilverstukken. Omstreeks 1500 kwamen echter door verbetering in de mijnbouw en door de ontdekking van Amerika ongekend grote hoeveelheden zilver beschikbaar. Tezamen met de vooruitgang in de munttechniek maakten deze de vervaardiging van grote zilverstukken mogelijk in waarde gelijk aan gouden munten, zodat thans ook zilver in het internationaal verkeer een rol kon spelen.

Karel van Gelre 1538

*Deventer, Kampen
en Zwolle (1538)*

Oswald van den Bergh (ca 1540)

Van de verschillende in die tijd ingevoerde zware zilverstukken werd de Duitse taler, als prototype van alle in volgende eeuwen geslagen daalders de belangrijkste. De eerste Nederlandse daalders werden in navolging hiervan geslagen in 1538 en zij werden gevolgd door een tot op onze tijd doorlopende reeks van daalders en rijksdaalders.

Bourgondische munten

In 1434 werd na de vereniging van Brabant, Vlaanderen, Henegouwen en Holland door Philips de Goede een uniform muntstelsel voor zijn Nederlandse gewesten ingevoerd, dat zich in de volgende eeuw verder uitbreidde en sedert Karel V na de toevoeging van Gelre alle Nederlanden omvatte. De gewestelijke munten onderscheidden zich nog slechts door munttekens en titulatuur, maar waren in beeldenaar en waarde gelijk.

De Bourgondische muntslag vertoont een vrij grote stabiliteit: slechts met grote tussenpozen werd de muntwaarde in geringe mate verlaagd, wat gepaard ging met invoering van nieuwe munttypen (nooit samenvallend met het begin van een nieuwe

St. Andries

regering). Slechts de tumultueuze minderjarigheid van Philips de Schone vertoont een snelle opeenvolging van uiteenlopende typen, die getuigen van heftige inflatie in de jaren 1485—1489.

46

ANTIEKE MUNTEN

Tarente

In deze vitrine zijn wat gewone munten gelegd van een van de vele Griekse steden die in de oudheid munten sloegen. Na een aarzelend begin, gekenmerkt door een veelheid van typen, wordt tenslotte een eenheid bereikt: op de Vz een ruiter, op de Kz een mythische figuur op een dolfijn. Maar binnen deze eenheid weet de Griekse geest een ongelofelijke verscheidenheid te bereiken: in houding, bezigheid, attriboot en bijtekens.

*gallische navolging
van gouden stater
van Philippus van
Macedonië*

*navolging van de
zilver. tetradrachme
van Philippus van
Macedonië*

Kelten in oost en west

De keltische stammen in midden- en west-Europa nemen, als ze in aanraking komen met de griekse beschaving, ook de griekse munten over. Ze stellen zich daarbij echter niet tevreden met navolgingen zonder meer, maar vormen de voorbeelden naar eigen smaak om. Ruiters en portretkoppen worden op deze wijze tenslotte zelfs tot abstracte figuren en letters worden gestileerd tot punten.

Rome's oudste geld

In de derde eeuw voor Chr. raakt Rome in een steeds nauwer kontakt met de griekse kultuur. Dit uit zich op vrijwel elk terrein, maar blijkt wel heel sterk uit de munten.

Voor ca 280 gebruiken de romeinen alleen de typisch italische gegoten, later geslagen, koperen as, maar dan gaan ze daarnaast ook zilveren munten slaan. Deze zijn geïnspireerd op de griekse drachme. Wanneer echter tegen het eind van de eeuw de denarius wordt ingevoerd, heeft deze al een geheel romeins karakter.

rom. didrachme
met Mars

geslagen as met
Janus-kop

Damascus, Tyche in
kapel

antoninianus van
Philippus I, Milaan

Philippus in oost en west

De munten van Philippus I (244—249) geven ons een duidelijk inzicht in het karakter van het romeinse rijk onder zijn regering. In het westen spreekt een sterk centraal gezag uit de weergave van de vanouds bekende typen; in het oosten komt de eenheid met het westen wel tot uiting in de portretten van de keizerlijke familie, maar in de keerzijden gaan de verschillende steden dikwijls meer onafhankelijk hun eigen weg.

VERKRIJGBARE PUBLIKATIES

J. van Kuyk, Geschiedenis van het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Steenen, 1946	f 2.50
J. van Kuyk, Jetons van de Nederlandsche Rekenkamers in het Koninklijk Penningkabinet, 1949	f 2.—
A. N. Zadoks-Josephus Jitta, Catalogue sommaire des cylindres orientaux au Cabinet Royal des Médailles, 1952	f 1.75
A. N. Zadoks-Josephus Jitta, La collection Hemsterhuis au Cabinet Royal des Médailles, 1952	f 2.50
O. N. Roovers, De Noord-Nederlandse Triumfpenningen, Catalogus van de Noord-Nederlandse geslagen penningen 1567—1648 in het Koninklijk Penningkabinet, 1953	f 1.50
H. Enno van Gelder, De noodmunten van de Tachtigjarige oorlog, 1955	f 10.—
A. N. Zadoks-Josephus Jitta en W. A. van Es, Muntwijzer voor de Romeinse tijd, 1962	f 3.—
R. Göbl, Die Münzen der Sasaniden im Königlichen Münzkabinett, 1962	f 6.—
Penningen (map met 20 vergrote afbeeldingen), 1953	f 2.50
Antieke Munten (map met 20 vergrote afbeeldingen), 1953	f 2.50
Filmstroken Antieke munten, 6 stroken, per stuk	f 3.—
Filmstroken Munten in de Nederlanden, 3 stroken, per stuk	f 3.—
Filmstroken Oude en Nieuwe penningen, 3 stroken, per stuk	f 3.—

PUBLICATIES

Prof. Dr. Robert Göbl, *Die Münzen der Sasaniden im königlichen Münzkabinett*, Haag, Koninklijk Penningkabinet/Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf, 's-Gravenhage, 1962, f 6,—.

Het stemt tot grote voldoening dat een der grootste specialisten op het terrein van de munten der Sasaniden, de dynastie die over het Nieuw-Perzische Rijk heerste van 224—651 na Chr., Prof. Dr. Robert Göbl uit Wenen, de catalogus heeft verzorgd van de 248 stukken omvattende verzameling Sasanidische munten van het Koninklijk Penningkabinet te Den Haag (waaraan zijn toegevoegd 15 munten, geslagen na 651 onder de eerste Arabische gouverneurs). Het Kabinet beschikt, mede door het bruikleen van de collectie Van Rede, over een vrij volledige serie van doorgaans goede kwaliteit, zoals ook uit de 53 afgebeelde stukken blijkt, (helaas werden onder de photo's de nummers 128 en 130 verwisseld met resp. 135 en 140).

Aan de eigenlijke genummerde catalogus, die de feitelijke gegevens omvat (denominatie, combinatie van voor- en keerzijde, bijtekens, regeringsjaar, muntplaats, gewicht, stempelstelling en eventuele beschadigingen) is een aantal opmerkingen toegevoegd over exemplaren, die speciale bijzonderheden vertonen. Het Penningkabinet is hiermee de eerste die op deze wijze zijn collectie Sasanidische munten publiceert, want van geen der grote openbare of particuliere verzamelingen bestaat een catalogus. Göbl spreekt dan ook terecht de hoop uit dat anderen dit voorbeeld zullen volgen; daar gesloten vondsten ontbreken is het des te dringender een overzicht van het beschikbare materiaal

in de diverse verzamelingen te verkrijgen.

Mede om als voorbeeld te kunnen dienen voor volgende publicaties op dit terrein is het voor ons liggende werk veel meer geworden dan een catalogus alleen. Twee algemene onderdelen immers gaan vooraf, te weten een inleiding tot het Sasanidische muntwezen en een overzicht van de voorkomende munttypen in tekening.

De algemene inleiding die na een kort historisch overzicht, is gewijd aan de voorstelling op de munten, de muntorganisatie, de muntplaatsen en de denominaties, betekent geen vervanging van Göbl's uitgebreidere werk over de Sasanidenmunten (*Aufbau der Münzprägung des Sasanidenstaates*, in: Altheim-Stiehl, *Ein asiatischer Staat*, Wiesbaden 1954), maar is grotendeels een aanvulling daarop, waarin de nieuwste gegevens en conclusies van de auteur verwerkt zijn. Aangezien veel bekend verondersteld wordt, is dit gedeelte voor niet-specialisten moeilijk leesbaar, nog afgezien van Göbl's gecompliceerd taalgebruik. Het historische overzicht is wel heel erg beknopt en mist helderheid. Overzichtelijker is de uiteenzetting over de ikonographie der munten. De opzet van de inleiding — aanvulling en verbetering van de *Aufbau* — heeft er bovendien onvermijdelijk toe geleid dat de schrijver op detailproblemen ingaat, waarbij meningen van anderen worden bestreden of eigen vroegere conclusies herroepen. Aan de evenwichtigheid van het geheel wordt hierdoor wel enigszins afbreuk gedaan.

Voortreffelijk getekend door Göbl zelf zijn de 8 platen die alle bestaande combinaties van voor- en keerzijden weergeven. Bij de voorzijden gaat het om de kroon, die voor iedere koning opnieuw anders wordt samengesteld en waarin elementen voorkomen die aan de kronen der goden zijn ontleend.

Bij elke vorst blijken ook weer kleine varianten te kunnen optreden, die zeer nauwkeurig in tekening zijn gebracht. Het voornaamste onderdeel der keerzijden is het vuuraltaar, meestal geflankeerd door twee priesters of de koning en een priester. Verder zijn voor beide zijden de randen en de eventuele bijtekens toegevoegd, terwijl ook is aangegeven van welk punt af de opschriften gelezen moeten worden. Tenslotte is op plaat VIII bovendien een verklaring gegeven van de lettertekens die de muntplaatsen en de koningsnamen aanduiden en van de cijfers en getallen. Door deze uitstekende tekeningen is het voor een ieder, ook voor de ondeskundige verzamelaar mogelijk geworden een Sasanidische munt te determineren. Daarna volgen per koning nadere verklaringen van de in de platen verwerkte gegevens. Ook hier blijken vele veranderingen en aanvullingen te zijn aangebracht ten opzichte van de indertijd in de *Aufbau* gepubliceerde tekeningen.

Voorts zijn er een literatuuropgave — die zeker niet volledig is en enige recente publicaties niet vermeldt — en de noten.

Het gehele werk getuigt van grote nauwgezetheid, hetgeen de schrijver siert. Voor de vakgeleerden zullen allerlei punten nog een probleem blijven en niet ieder zal de inzichten van Göbl, b.v. over de muntplaatsen, delen.

Teruggekeerd van een bezoek aan Perzië na de verschijning van dit boek, heeft de schrijver zelf trouwens al weer zijn mening veranderd waar het betreft de door Herzfeld aan Merw toegewezen munten (pag. 11): Göbl neemt zijn veronderstelling over Ktesiphon terug en meent nu dat ze noch uit Merw noch uit Ktesiphon afkomstig zijn. Zo zullen nog vele quaesties voorlopig niet definitief op te lossen zijn.

Een enkele correctie moge nog aangebracht worden:

nr 68 keerzijde: AH i.p.v. AS

nr 73 de daar vermelde opmerking komt te vervallen

nr 106 keerzijde: jaar 14 i.p.v. 17

nr 248 keerzijde: SK (Sakastan) i.p.v. SD.

Concluderend kan men zeggen dat door het tweeledig uitgangspunt van catalogus en handboek de publicatie een gecompliceerd karakter heeft gekregen zoals de behandelde materie zelf. Het catalogusdeel heeft zijn waarde als zodanig en zeker ook als voorbeeld. De algemene inleiding heeft het nadeel grotendeels correctie en supplement van de *Aufbau* te zijn met alle onevenwichtigheden vandiën. Door de getekende platen tenslotte is deze publicatie tot een zeer belangrijk en volstrekt onmisbaar naslagwerk geworden voor een ieder die zich met de Sasanidische munten bezig houdt.

Een woord van lof moge gericht worden tot de uitgever voor de keurige typografische verzorging.

R. CHR. WOLFF.

I. De Mey, *Les monnaies belgo-luxembourgeoises de Charles III à Guillaume I (1706—1830), Répertoire général*, Bruxelles 1963

Na het verschijnen enkele jaren geleden van *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols*, waarin de omvangrijke muntseries van de Zuidelijke Nederlanden geslagen van het midden van de 15e tot het begin van de 18e eeuw werden samengevat, werd het ontbreken van een dergelijk repertorium voor de Oostenrijkse periode des te sterker als een gemis gevoeld. Weliswaar is de algemene

monetaire geschiedenis kortgeleden door V. Janssens, *Het Geldwezen der Oostenrijkse Nederlanden*, 1957 uitstekend behandeld en zijn de munten zelf al vroeger min of meer uitvoerig in diverse gewestelijke reeksen beschreven, maar een samenvattende gedetailleerde beschrijving hiervan ontbrak.

De heer De Mey heeft hierin op voortreffelijke wijze voorzien in een handzaam en — afgezien van de niet geheel geslaagde afbeeldingen — uitstekend uitgevoerd boek, waarin niet leen de na het verdwijnen van het Spaans bewind in Brabant, Vlaanderen, Namen en Luxemburg geslagen munten, maar ook de in die periode uitgegeven noodmunten en de te Brussel tot 1830 geslagen munten van het Koninkrijk der Nederlanden werden opgenomen, zodat het de kloof tussen Van Gelder-Hoc en Dupriez volledig overbrugt. Slechts de munten van Luik, dat tot 1793 een geheel afzonderlijke staat heeft gevormd, zijn uiteraard buiten beschouwing gelaten. De munttypen worden uitvoerig beschreven en afgebeeld onder vermelding van alle bekende jaartallen en varianten, waarbij tevens de openbare verzamelingen waarin de stukken te vinden zijn vermeld worden. Hij heeft hiermede zeker een hulpmiddel voor verzamelaars gegeven, dat aan hoge eisen voldoet.

H. E. v. G.

Th. Högborg, *Svenska Numismatiker under fyra sekler*, Göteborg 1961.

Een van de zijpaden der numismatiek is de studie van de wijze, waarop deze wetenschap in vroegere tijden beoefend werd. Wat Nederland betreft, zijn er in deze en de vorige eeuw enkele artikelen gepubliceerd, waarin Nederlandse numismaten en de ontwikkeling van de numismatiek

in ons land in het kort behandeld worden, maar een samenvattend werk hierover is nog niet verschenen. Voor iemand, die zich in deze materie wil verdiepen is het interessant ter vergelijking na te gaan, hoe de ontwikkeling in andere West Europese landen is geweest. Een welkome aanwinst is dan ook het boek van de Zweedse muntenhandelaar Högborg, dat blijkens de ondertitel een biografisch-bibliografisch handboek beoogt te zijn. Van alle Zweedse numismaten vanaf de 17e tot ver in de 20e eeuw (nog levende numismaten zijn niet opgenomen) worden korte levensbeschrijvingen gegeven, met een overzicht van hun werkzaamheden op numismatisch gebied. De volgorde, waarin zij besproken worden, is alfabetisch, zodat men telkens van de ene eeuw op de andere overspringt. Om een totaalbeeld van de ontwikkeling door de eeuwen heen te krijgen, moet men moeizaam de stukjes van de legkaart aan elkaar passen. Het is dan ook jammer, dat de auteur in zijn inleiding niet een samenvattend overzicht heeft gegeven van de in zijn boek behandelde periode. Uit de lijst van werken, waaruit de gegevens voor de biografieën verkregen zijn, blijkt ook niet, dat iets dergelijks ooit geschreven is. Ondanks deze tekortkoming voorziet het boek echter in een behoefte, omdat hier allerlei tot dusver verspreide gegevens naast elkaar gezet zijn. Aan het eind van het werk is een waardevolle bibliografie opgenomen van de belangrijkste Zweedse numismatische publicaties uit de behandelde periode.

De uitgave is keurig verzorgd en bevat tal van illustraties, voornamelijk portretten van de beschreven verzamelaars. Door zijn prettig leesbare stijl vormt dit handboek een zeer aantrekkelijke bron van gegevens voor ieder, die in dit meer cultuurhistorische aspect van de numismatiek geïnteresseerd is.

G. v. D. M.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

Het 10e tweejaarlijkse congres van de FIDEM zal te 's-Gravenhage gehouden worden van 17 tot 21 juni a.s. Het voornaamste agendapunt is een voorstel tot wijziging van de statuten, waardoor de structuur van de vereniging aangepast zal worden aan de in de loop van de jaren gegroeide ontwikkeling van vakorganisatie van penningfabrikanten tot een algemene internationale vereniging van allen die zich voor de moderne penningkunst interesseren. Daarnaast zullen verschillende voordrachten worden gehouden. Het programma zal binnenkort aan alle leden van de Vereniging voor Penningkunst worden toegezonden. Niet-leden kunnen het aanvragen bij het Congresbureau, Burg. de Monchyplein 1, 's-Gravenhage.

Tegelijk zal op 17 juni de traditioneel bij het congres aansluitende internationale tentoonstelling van hedendaagse penningkunst worden geopend, die zal plaats vinden in de nieuwe vleugel van het Haags Gemeentemuseum. Er wordt gerekend op inzendingen uit 30 verschillende landen, waarvan enkele nog niet eerder aan deze manifestatie hebben deelgenomen. Tegelijk zal in de expositiezaal van het Kon. Penningkabinet een tentoonstelling van oudere Nederlandse penningen gehouden worden, waarover meer in het volgende nummer.

Medegedeeld werd reeds dat op de Penningprijsvraag uitgeschreven door de Vereniging 38 inzendingen zijn binnengekomen. Deze waren als volgt over de gestelde onderwerpen verdeeld: FIDEM-congres 1963 6, Amsterdam brandpunt van cultuur 4,

Rotterdam wereldhaven 4, Louis Couperus 6, Bruno Walter 7, Frank Lloyd Wright 7, Verdraagzaamheid 4. De jury heeft inmiddels uitspraak gedaan en de prijzen toegekend aan: Eric Claus, Frank Lloyd Wright 1e prijs, Wilfried Put, Louis Couperus 2e pr., Paul Grégoire, FIDEM-congres 3e pr. en Louise Metz, Bruno Walter 4e pr. In het jury-rapport wordt verder vermeld dat voor toekenning van een prijs ook in ernstige overweging genomen werden inzendingen van H. Dannenburg, R. Hettema, F. Hoevenagel, F. Letterie, H. Leyendekkers en L. Ratkai. Een keuze uit de binnengekomen ontwerpen zal in de FIDEM-tentoonstelling worden opgenomen.

Inmiddels is besloten de met de eerste prijs bekroonde penning van E. Claus als verenigingspenning uit te voeren, zodat de leden deze binnenkort in handen zullen krijgen. De penning van P. Grégoire, die de derde prijs verwierf, zal – met een nieuwe voorzijde – als Congrespenning worden uitgevoerd en aan de deelnemers worden uitgereikt.

Het bestuur van de Vereniging heeft zich verder beraden over mogelijkheden het ledenaantal, dat gelukkig een stijging vertoont, verder uit te breiden. Omdat gemeend wordt, dat o.a. door persoonlijke benadering een groter aantal potentieel belangstellenden bereikt zal kunnen worden, is besloten:

- a. aan nieuw toetredende leden zal onmiddellijk een exemplaar van de Geboortepenning van Chr. Put-Nijland worden gezonden;
- b. aan leden die 2 nieuwe leden aanbrengen wordt als premie een verenigingspenning gegeven, te kiezen uit de categorie met prijs van f 6,75 of minder (zie de lijst in De Geuzenpenning 1962, p. 36); bij aanbrengen van 5 leden wordt een penning uit een duurdere categorie gegeven.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam
(Secr.: Keizersgracht 448)

139e bijeenkomst op 19 dec. 1962 — Oorspronkelijk zou Prof. Dr. P. Berghaus uit Münster een lezing houden, maar helaas was het hem door ziekte onmogelijk te komen.

Dr. H. Enno van Gelder werd toen bereid gevonden een zeer interessante lezing te houden: „De invoering van de Rijksdaalder in Nederland”.

140e bijeenkomst op 16 januari '63 — Dr. A. J. Bemolt van Loghum Slaterus herdacht Koningin Wilhelmina in zijn lezing: „De regeringsperiode van Koningin Wilhelmina”, eerst een kort overzicht van haar leven, daarna numismatisch belicht met vele penningen uit eigen collectie.

141e bijeenkomst op 13 febr. 1963 — Nu hield Prof. Dr. P. Berghaus uit Münster zijn reeds voor December verwachte lezing: „Münzgeschichtliche Beziehungen zwischen den Niederlanden und Westfalen” met prachtige lichtbeelden van het Landesmuseum in Münster en kaarten van muntplaatsen. Na de pauze toonde de Heer Schulman nog o.a. een klein muntvondstje van gigliati van Rhodos.

Kring 's-Gravenhage
(Secr.: Zeestraat 71b)

134e bijeenkomst op 20 dec. 1962 — Prof. dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta hield als afsluiting van haar werkzaamheid als conservatrice aan het Kon. Penningkabinet een voordracht met lichtbeelden getiteld „Uit de brandkast van de bodem”. Zij toonde

met een groot aantal voorbeelden hoezeer in de laatste decennia de systematische behandeling van bodemvondsten de studie van de Romeinse en vroeg-middeleeuwse numismatiek heeft vernieuwd en op allerlei gebied tot opmerkelijke resultaten heeft geleid.

Na afloop was er voor de talrijk opgekomen leden van de Kring en vele anderen die haar in haar Haagse werkkring hebben leren kennen, gelegenheid tot afscheid nemen.

135e bijeenkomst op 23 jan. 1963 — Dr. H. H. Zwager behandelde onder de titel „Munten en propaganda in de Romeinse Republiek” de politieke betekenis van de voorstellingen op de denarii van de Republiek, die soms zeer duidelijk is, veelal met onze beperkte gegevens moeilijk te achterhalen.

136e bijeenkomst op 21 febr. 1963 — Maj. J. A. Herweyer sprak over „De muntheren van Batenburg”. Hij gaf een verzorgd overzicht van de ontwikkeling van de voornaamste Nederlandse hagemunten, waarbij hij vooral deed uitkomen de werkwijzen waarmee het muntbedrijf zijn belangrijkste winsten behaalde.

137e bijeenkomst op 27 maart 1963 — Dr. H. Enno van Gelder hield een voordracht over „De invoering van de rijksdaalder in het Nederlands muntwezen”. Ter sprake kwamen zowel de door de Duitse en Amerikaanse zilverproductie gestimuleerde invoering van groot zilvergeld als de in hoofdzaak door Saksische voorbeelden bepaalde typologie van de Nederlandse daalders en rijksdaalders.

Kring Groningen
(Secr.: Nieuwe weg 12a)

72e bijeenkomst op 22 januari '63 — Door ziekte van de spreker van deze avond hebben wij ons bezig gehouden met het bespreken van de ingekomen ontwerpen voor een penning van onze Kring. Het weer was koud en zeer slecht en er was dan ook weinig belangstelling. In totaal waren er zeven leden aanwezig.

73e bijeenkomst op 26 februari '63 — Het weer was nog slecht en koud, maar nu waren er veertien aanwezigen. De heer E. E. Puister, die weer hersteld was, hield nu zijn lezing over: „De geschiedenis van het Prinsdom Oranje, en de door de stadhouders der 7 Ned. Provinciën geslagen munten, die hun beeltenis dragen”. De voordracht werd geïllustreerd met bovengenoemde munten.

Kring Brabant
(Secr.: Le Sage ten Broeklaan 57
Eindhoven)

44e bijeenkomst op 13 dec. '62 — In de aula van het Provinciaal Museum te 's Hertogenbosch gaf de heer Jacques Schulman een zeer interessante uiteenzetting over zijn reis naar de Verenigde Staten. Hierna volgde de jaarlijkse munten en penningenvaailing, welke veel belangstelling van de leden ondervond.

45e bijeenkomst op 10 januari '63 — De heer Dr. H. H. Zwager uit Amsterdam hield een voordracht over „Propaganda op Munten van de Romeinse Republiek”. Een fascinerend onderwerp.

46e bijeenkomst op 14 februari '63 — Mejuffrouw Dra. G. van der Meer uit 's-Gravenhage sprak over: „Ned. Numismatische Literatuur uit de 17e en 18e eeuw”. Een onderwerp, dat tot

dusver veel te weinig aandacht heeft gehad. Dat mej. Dra. van der Meer de moeite had genomen een rijke documentatie mee te nemen, was beslist geen vergeefse moeite!

Kring Limburg
(Secr.: Sint Hubertuslaan 25)

32e bijeenkomst op 29 dec. 1962 — Voor een vrij talrijk gehoor hield ons lid de heer W. Rutten een voordracht getiteld: Van Penningen en Plaketten. Spr. behandelde vooreerst hoe penningen en plaketten worden vervaardigd. Vervolgens gaf hij een kort zakelijk overzicht van de geschiedenis der penningkunst en liet in verband daarmee enkele belangrijke stukken zien.

33e bijeenkomst op 2 maart 1963 — De heer Chr. Janssen (uit Amsterdam) hield een voordracht over de munten van het graafschap Reckheim. Hier is gemunt van rond 1400 tot 1708, dus vrij lang en van de lamsheerlijke munten kan alleen Gronsveld op een dergelijke lange muntperiode bogen. Spr. had een kleine expositie van de Reckheimse munten ingericht, hetgeen zeer in de smaak viel van de aanwezigen. Ten slotte gaf de secretaris een bondig overzicht van het wel en wee van de Num. Kring over 1962. De heer Zee-gers werd bij acclamatie tot penning-meester benoemd.

Kring Oost-Nederland
(Secr.: Berg en Dalseweg 245
Nijmegen)

11e bijeenkomst op 24 jan. 1963 — Ditmaal werden de leden vergast op een inleiding door Prof. Dr. P. Berg-haus uit Münster over de numismatische betrekkingen tussen Nederland en Westfalen. In een met een groot

aantal fraaie dia's geïllustreerde voordracht toonde dr. Berghaus aan, hoe uit muntvondsten blijkt, dat reeds in de vroege Middeleeuwen de o.m. in Deventer en Tiel geslagen munten hun weg vonden tot ver in het Duitse en Noordse gebied. Ook vondsten uit latere eeuwen brengen telkens weer Noord- en Zuid-Nederlandse munten aan het licht, waarbij soms blijkt, dat ze door een klop in de Westfaalse gebieden officieel gangbaar werden gemaakt. Zeer interessant waren de daarna getoonde imitaties van Nederlandse provinciale en stedelijke munten, die door vele wereldlijke en kerkelijke vorsten in het Duitse grensland in omloop werden gebracht. Met enkele penningen op de Vrede van Münster in 1648 besloot dr. Berghaus zijn boeiende en door allen hooglijk gewaardeerde causerie.

12e bijeenkomst op 21 febr. 1963 —

De inleiding over de fotografie in dienst van de numismatiek, welke werd gehouden door dr. J. P. van Erp, bestond uit twee delen.

Voor de pauze vertoonde deze door hem zelf vervaardigde kleurendia's van een aantal zeer uiteenlopende munten van verschillend materiaal. Daarbij kwam voornamelijk de wijze van fotograferen ter sprake.

Vanzelfsprekend onthield dr. v. Erp zijn gehoor ook zijn grote numismatische kennis van de getoonde munten niet, en zo werd de voordracht niet alleen prachtig, maar ook zeer leerzaam.

In nog meerdere mate gold dit voor het tweede gedeelte van de avond. Nu kwamen echt de diensten, die de fotografie aan de numismatiek kan bewijzen, tot uitdrukking in de behandeling van enkele Merovingische en Karolingische trientes en een aantal Friese nabootsingen. De fantasti-

sche vergrotingen en de deskundige leiding van dr. van Erp maakten de ontcijfering van de vaak barbaarse beeldenaren en omschriften tot een waar genoegen. Zeer overtuigend was daarbij de toeschrijving van een onleesbare tekst aan de vindingrijkheid van een ongeletterde imitator.

Kring Rotterdam

(Secr.: Mr. J. R. Voûte, Postbus 2)

4e bijeenkomst op 11 december '62 —

De heer P. J. Soetens, archivaris van de Nederlandsche Bank te Amsterdam, heeft ons aan de hand van een uitvoerig en zeer gedocumenteerd historisch overzicht een résumé gegeven van een kleine 1000 jaar Friese muntgeschiedenis. Ten dienste van deze inleiding stelde het Penningkabinet in Den Haag een collectie Friese munten beschikbaar.

5e bijeenkomst op 8 januari 1963 —

Ons lid Dr H. J. van der Wiel heeft ons vergast op een bijzonder smakelijk opgediste schets van het leven en werken van de stempelsnijders van Utrecht tijdens de Republiek. Bij dit relaas dat dank zij veelvuldig bronnenonderzoek verlucht werd door menig amusant detail, toonde de heer van der Wiel een keur van Utrechtse munten uit eigen collectie.

6e bijeenkomst op 5 februari '63 —

Na in Januari voor de Kring Amsterdam gesproken te hebben over de regeringsperiode van Koningin Wilhelmina, heeft Dr A. J. Bemolt van Loghum Slaterus deze inleiding ook voor Rotterdam willen houden. Grote interesse bestond er voor de woorden en penningen van de Amsterdamse voorzitter, die op deze prettige wijze een brug sloeg tussen numismatisch Amsterdam en Rotterdam.

KOSTENLOS

unsere
Lagerliste. 11

GOLDMÜNZEN DER GANZEN WELT GROSSE AUSWAHL SCHWEDISCHE MÜNZEN

Talermünzen:

DÄNEMARK
FRANKREICH

DEUTSCHLAND
RUSSLAND

ANTIKE MÜNZEN

B. AHLSTRÖM
Norrandsgatan 8-10
Stockholm 7

MYNTHANDEL AB
Box 7292
Schweden

Tel. 101010

J. C. A. LOON. Erkend „Numismaat”

J. H. A. Schaperlaan 51

RIJSWIJK (Z-H)

tel. 070-980665

INKOOP-RUILEN-VERKOOP van alle soorten Munten, Penningen, Numismatische Boekwerken, Bankpapier, etc.

Muntkastjes voorradig in prijzen van 60 tot 200 gulden

Maandelijks verschijnende prijslijsten worden U op aanvraag gratis toegezonden

Kantoor dagelijks geopend van 0.900 t/m 18.00 (zaterdagen alleen na telef. afspraak). Vanaf station HS zijn wij rechtstreeks bereikbaar met autobus bestemming Plaspoelpolder, uitstappen Huis te Landelaan

„DE NUMISMATISCHE KOERIER”

Redactie: Schaperlaan 51, Rijswijk, tel. 070-980665

Het blad voor verzamelaars van munten en penningen

Wetenswaardigheden over komende binnen- en buitenlandse veilingen. Tevens worden hierin besproken muntvondsten, nieuwe uitgaven op het gebied van munten, gegevens over komende ruilbeurzen (elke 3 maanden), alsmede vragen van de lezers. Tegen geringe vergoeding bestaat de mogelijkheid in dit blad te adverteren.

Abonnementsprijs Fl. 3,— per jaar, (6 nummers).

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. • MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" - Numismatische
artikelen en prijslijsten Prijs 10/6 per jaar.

"Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6, linnen band 14/—.

"Standard Catalogue of British Coins", Vol I-England,
gebrocheerd 14/—, linnen band £ 1.

"Greek Coins and their Values"
gebrocheerd 16/—, linnen band 22/6.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations

Librairie numismatique

EXPERTISES

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 09-32 - R.C. 20475 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. KONINKLIJKE BEGEER VOORSCHOTEN

(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN

RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN N.V. - Keizersgracht 448 - **AMSTERDAM**

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISES - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN.

Uitgever van:	Handboek Nederlandse munten 1795—1961	f 20,—
	Munten Nederlandse Gebiedsdelen Overzee 1601—1948	f 25,—
	H. Enno van Gelder en M. Hoc. Les Monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espagnols	f 50,—
	R. Ratto. Monnaies Byzantines	f 45,—
	Dr. A. Polak. Joodse penningen i.d. Nederlanden	f 18,—
	Kaart Muntplaatsen van Nederland	f 5,—
	(voor leden Genootschap f 4,—)	

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 2 4 3 9 2

*MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MÉDAILLES
COINS AND MEDALS*

HEINRICH PILARTZ

Münzen und Medaillen — Monnaies et Médailles
Coins and Medals
Auktionen

KÖLN

Klingelpütz 16 — Tel. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

DR. BUSSO PEUS

MÜNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 592461

SPINK & SON, Ltd., 5, 6 & 7 King Street, St. James's, LONDON S.W. 1

Telephone;
WHI 5275

Cables:
Spink London

Announce their next Auction Sale for June 10th-13th including coins from the Estate of the late Mr. Wayte-Raymond.

The Foreign Collections to be auctioned contain important French gold and silver, Chinese silver, Brunswick gold, Indo-Portugese and Ceylon coins.

The Classical portion of the sale contains an extensive series of important Greek gold and silver coins, in extremely fine condition.

The English section is a fine selection of gold and silver, including patterns and proofs, as well as many rarities.

Separate Catalogues for each part of the Sale will be available in May.

MAISON MARCEL PLATT

49 Rue de Richelieu
PARIS I

LISTES s/DEMANDE

MONNAIES — MÉDAILLES
JETONS — DÉCORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITÉS ARCHÉOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn, Pierre Strauss

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen
Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN - 2 - PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

OSCAR RINALDI & FIGLIO

NUMISMATEN

VERONA - Casa di Giulietta - ITALIA

Uitgevers van het blad „ITALIA NUMISMATICA”
Abonnementsprijs per jaar: US \$ 3.00

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

13e JAARGANG

No 3

JULI 1963

PROPAGANDA OP MUNTEN *van de Romeinse Republiek*

Propaganda is, in de lange geschiedenis van de munt, iets zeer gewoons; propaganda door particulieren echter iets bijzonder zeldzaams. Dat is in overeenstemming met het officiële karakter van de munt. Het is haast niet mogelijk een definitie van „munt” te geven, zonder het woord „overheid” of „staat” te gebruiken, uiteraard is dus de propaganda die wij erop aantreffen officiële propaganda, reclame voor de staat of voor het staatshoofd.

Onder de talloze voorbeelden uit de muntgeschiedenis is dat van de Romeinse keizers het overtuigendst, althans het vertrouwdst. De vrede, de overwinningen, de gulheid en de andere deugden van de keizer, de kuisheid van de keizerin, de goddelijkheid van de voorganger en het geluk van de onderdanen zijn het dagelijks brood van de numismaat. Als deze verstandig is, gebruikt hij de literaire traditie (dikwijls antipropaganda) ernaast en is zich bewust van de gekleurde voorstelling, zowel bij de schrijvers als bij de graveurs.

De propaganda op munten van de Romeinse republiek nu, is essentieel anders. Zij is minder uitgesproken, minder officieel en veel diverser van strekking. De regelmatige muntslag in de republiek was in handen van jaarlijks wisselende, jeugdige ambtenaren, op de onderste sporten van de „cursus honorum”, die hun verkiezing tot quaestor en hogere ambten

dus nog voor de boeg hadden. Op gewicht, gehalte, tijdstip en omvang van de emisies hadden zij geen invloed. Behalve bij het inkopen van het metaal en het kiezen van de voorstellingen schijnen zij niet veel initiatief nodig te hebben gehad. Naast de regelmatige was er een aanzienlijke onregelmatige muntslag, onregelmatig althans wat de gelegenheid van de emissie betreft. Gewicht en gehalte

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE
van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

J. P. Guépin
Dr. H. H. Zwager
J. Vinkenborg

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 260629 t.n.v.

De Geuzenpenning
Amsterdam

waren ook daar gewoon. De autoriteiten die de munten lieten slaan, waren echter bijzonder: aedielen, praetoren, generaals te velde en betaalmeeesters van die generaals. In het algemeen oudere ambtenaren.

Tot voor honderd jaar beperkten de numismaten zich ertoe, de veelheid van voorstellingen op deze toen „consulair” genoemde munten genealogisch te verklaren. De jeugdige muntmeester ($\pm$ 28 jaar) had een bekende veldheer in de familie, wat was dus natuurlijker dan een daad van die overgrootvader af te beelden? Het geslacht had een bloemencorso of de eerste arts in Rome geïntroduceerd, dus kwam het borstbeeld van Flora of Salus op de munten van de nazaat. Er viel een aardige woordspeling op de familienaam te maken, of men voerde zijn stamboom op een halfgod terug; wat sprak meer vanzelf dan Venus en de hartedief Cupido op munten van Cordius Rufus, of een muze op munten van Pomponius Musa?

Mommsen en D'Ailly (1850—1870) voegden aan deze genealogische en soms folkloristische beschouwingswijze een dimensie toe. Vooral de eerstgenoemde, een partijman in zijn „Römische Geschichte” en een partijman in het Duitsland van zijn tijd, had een open oog voor de Romeinse historie als partijstrijd. Sommige voorstellingen op munten bleken een duidelijk partijpolitiek karakter te hebben. Er waren Caesariaanse en Pompejaanse munten — niet slechts geslagen in opdracht van deze leiders uit de burgeroorlogen, maar door hun aanhangers in de ruimste zin. Een sfinx kon slaan op Caesars zegelring,

L. Titurius Sabinus, vz. kop van Tattius, koning van de Sabijnen die zich met de Romeinen verzoende, kz. Sabijnse maagdenroof; 88 v. C., tijdens de bondgenotenoorlog.

de zoëven genoemde kop van Salus op het herstel van Pompejus na een ziekte. Marius kon verheerlijkt worden in de gedaante van Hercules, ja zelfs in die van een met stralen bekransde genius van het Romeinse volk. De terugkeer van de Marianen in de Romeinse politiek kon de motivering zijn van de bekende scène met de thuiskomst van Odysseus op munten van Mamilius Limetanus.

Moderne onderzoekers zijn nog veel verder gegaan. Grueber en Bahrfeldt, Sydenham, Mattingly en vooral Alföldi munten uit door ingenieuze vondsten. Het is trouwens een sport waaraan iedereen mee kan doen, die over een gedegen kennis van een stuk Romeinse geschiedenis en enig inzicht in de datering van republieksmunten bezit. Als op twee grote emissies tijdens de Bondgenotenoorlog (90—88) een Apollokop voorkomt, slaat dat dan op de Apollotempel juist buiten de stadsjurisdictie van Rome, waar de Senaat en de militaire bevelhebbers konden vergaderen zonder op elkaars terrein te komen? Als in diezelfde tijd Titurius Sabinus munten slaat met de Sabijnse maagdenroof en de bestraffing van Tarpeia, ligt het wel voor de hand om daar iets actuelere toespelingen in te zien dan die op de

Q. Pomponius Musa, vz. kop van Apollo, kz. de muze Calliope, 68—66, zuivere toespeling op de familienaam zonder actuele of politieke complicaties.

naam Sabinus. Maar welke? Dat er met de Romeinen wel samen te leven viel? Of dat zij vanouds leiding aan de Italiaanse volkeren gaven? En is de Tarpeiascène een waarschuwing aan verraders? Worden de Sabijnen en de andere al lang geromaniseerde stammen die het Latijnse burgerrecht hadden (d.w.z. het Romeinse, maar zonder stemrecht), bij deze taferelen gesteld tegenover de Oskische „bondgenoten” die juist vochten om dat burgerrecht te krijgen, of worden zij met de opstandige Osken op één hoop gegooid? Gezien de naam van de muntmeester waarschijnlijk het eerste.

Kortom, veronderstellen staat vrij en bewijzen is moeilijk. Heeft het zoeken naar dit soort propagandistische toespelingen dan wel zin, of is het beter te berusten in de conclusie dat het in negen van de tien gevallen wel minder interessante familiegeschiedenis zal zijn?

Het is, dunkt mij, beter om te zoeken, maar de gevonden resultaten niet te overschatten. Waar we werkelijk in moeten berusten is, dat haast alle actuele toespelingen onduidelijk zijn. Dat is vooral te verklaren uit de positie van de muntmeesters, die immers hun hele ambtelijke carrière nog voor zich hadden en de partijkeuze beter wat later konden maken.

In de tweede plaats komt die onduidelijkheid door de Romeinse opvatting van „partij”. Deze was niet gelijk aan de onze en nog veel minder aan die van Mommsen of moderne Engelsen, die in twee partijen denken. Een Romeinse „partij” was een tijdelijke bundeling van politieke krachten rondom een familie.

C. Julius Caesar, vz. kop van Venus, kz. Aeneas, de zoon van Venus, met zijn vader Anchises op zijn schouder, vlucht uit Troje. Later komt hij aan in Italië en wordt stamvader van het geslacht van Caesar; 48 v. C., tijdens Caesar's greep naar de macht na het overtrekken van de Rubico.

Een achttiende-eeuwse regentenkliek. Sinds F. Münzer (1920) en Ronald Syme (1939) is dat een normale opvatting in de algemene studie van de Romeinse geschiedenis. Wat de studie van de muntgeschiedenis betreft, volgt daaruit dat familietoespelingen vaak een algemener karakter moeten hebben dan het lijkt, terwijl omgekeerd dus algemene propaganda vervat kan zijn in familietoespelingen die ons ontgaan.

Er is nog een derde factor ter verklaring van de onduidelijkheid in deze numismatische bronnen. Het is de enige van het drietal die door studie en giswerk wat gereduceerd kan worden en daarom is het goed ermee te eindigen. Men eindigt immers gaarne optimistisch.

Elke tijd heeft zijn eigen symbolentaal. Onze advertenties zijn er rijk aan. De zeventiende-eeuwse schilderkunst, zelfs van de realistische Hollanders, blijkt telkens weer onverwachte symbolen te bevatten. De rederijkerspoëzie loopt ervan over, de Middeleeuwse sculptuur bestaat er van. Ook de Romeinse stempelsnijders kenden symbolen.

Q. Caepio Brutus (= M. Junius Brutus, later een van de moordenaars van Caesar). Vz kop van Libertas, kz. de consul L. Junius Brutus, de consul die in 510 de koningen uit Rome verdreef; 60 v. C., een kleine republikeinse demonstratie tijdens het eerste driemanschap o.a. met Caesar.

Vele daarvan zijn ons nog vertrouwd. Dolk en vrijheidsmuts bieden geen problemen. Een lauwerkrans, een eikekroon en een vertrapte scepter zijn aanduidingen voor een overwinning, een redding en een geknotte tirannie. Of voor de verwachting van al deze dingen. Er zijn er meer, er moeten er duizenden zijn. De ideale toestand zou zijn, dat moderne numismaten de complete ingewikkeldheid van de Romeinse rederijersmentaliteit konden doorzien en alle symbolen konden verklaren. Dan waren de munten een nog belangrijker historische bron dan ze al zijn. Dat complete doorzien zal nooit plaatsvinden, maar dat rechtvaardigt de speculaties. Al is het waarschijnlijk, dat een serie munten niet veel anders dan familieanekdotes en mythologische wetenswaardigheden zal bevatten, men mag — op zoek naar politieke informatie — wel beginnen met zijn verwachtingen hoog te spannen en te overvragen.

H. H. ZWAGER.

Frankrijk, Hélène Guastalla, Rainer Maria Rilke, 1963.

DE TIENDE F.I.D.E.M. TENTOONSTELLING

Gemeentemuseum Den Haag

Zoals reeds in het vorige nummer van de Geuzenpenning werd aangekondigd, is van 17 tot 22 juni het 10e tweejaarlijkse congres van de FIDEM te 's-Gravenhage gehouden.

In verband hiermee is in het Haagse Gemeentemuseum een tentoonstelling ingericht van moderne penningen uit 33 landen, die na 1945 vervaardigd zijn. De meeste landen hebben er echter naar gestreefd om zoveel mogelijk penningen in te zenden van de laatste 2 jaren, die dus nog niet eerder op een FIDEM tentoonstelling zijn geëxposeerd. Het is bijzonder interessant om te kunnen nagaan, hoe de penningkunst zich in de laatste jaren ontwikkeld heeft in de landen, die op dit gebied van de kunst een lange traditie achter zich hebben en waar steeds met nieuwe vormen en wijzen van uitdrukking geëxperimenteerd wordt, zoals b.v. Frankrijk, Italië of Zweden. Aan de andere kant kan men vergelijkingen trekken tussen de diverse inzendingen, waarbij grote verschillen in niveau te constateren zijn. Hierbij valt het op, dat sommige van de landen, die voor de eerste of de tweede keer meedoen, en waar een moderne penningkunst nog pas kort bestaat, b.v. Argentinië, Canada of Polen, met zulke frisse en originele stukken te voorschijn zijn gekomen. Als uitnodigend land is Nederland met een extra grote inzending vertegenwoordigd. Hierbij bevinden zich vele stukken van tot nu toe weinig bekende medailleurs, maar ook penningen van bekende kunstenaars, die nog niet eerder zijn geëxposeerd. Daarnaast wordt in een aparte vitrine een selectie getoond van de gipsmodellen, die ingezonden werden voor de prijs-

Italië, Costantino Affer, Koorknaap, 1960.

Canada, Julius Marosan, Appelhoofd, 1963.

vraag van de Vereniging van Penningkunst van vorig jaar. Bovendien is een overzicht gegeven van de wijze, waarop zowel een giet- als een slagpenning tot stand komt.

Door de moderne inrichting van de tentoonstelling, met verschillende manieren van opstelling en belichting, aangepast aan het reliëf en het patine van de penningen, is een bijzonder smaakvol resultaat verkregen, dat zowel penningliefhebbers als leken op dit gebied zeker zal boeien. De expositie in het Gemeentemuseum zal zijn geopend van 17 juni tot 28 juli.

VERENIGING VOOR
PENNINGKUNST

*Eric Claus, Frank Lloyd Wright
gietpenning, 80 mm.*

Als verenigingspenning voor 1963 is dezer dagen aan de leden de Frank Lloyd Wright-penning van Eric Claus verstuurd. Het ontwerp hiervoor werd met de eerste prijs bekroond in de vorig jaar door de Vereniging uitgeschreven prijsvraag.

KONINKLIJK PENNINGKABINET

Zeestraat 71b
Den Haag
Tel. 180957

Geopend dagelijks
10—13 en 14—17
Zondags gesloten

Ter gelegenheid van het 10e Congres van de FIDEM te 's-Gravenhage wordt in de expositiezaal van het Koninklijk Penningkabinet een tentoonstelling

VIJF EEUWEN NEDERLANDSE PENNINGKUNST

gehouden, die tot het einde van het jaar te bezichtigen zal zijn. De expositie, samengesteld uit eigen bezit, aangevuld met enkele bruiklenen uit het Penningkabinet te Brussel en uit Teyler's Museum, beoogt zowel aan de buitenlandse congressisten als aan de Nederlandse belangstellenden een beeld te geven van de lange en imposante ontwikkeling die de penning in ons land sedert de 15e eeuw heeft doorgemaakt.

*G. Candida,
Antonie van Bourgondië (1474).*

1. *De eerste penningen* zijn in ons land vervaardigd door Italiaanse medailleurs werkzaam aan het Bourgondische Hof, gevolgd door Nederlanders als de schilder Q. Metsijs en de dichter Janus Secundus, die incidenteel ook in de penning een uitdrukkingmiddel vonden.

2. *De meesterwerken van de 16e eeuw* kunnen als hofkunst worden gekarakteriseerd: St. van Herwyck, J. Jonghelinck en C. Bloc handhaafden in hun voor de aristokratie en de hoge burgerij vervaardigde gietpenningen het een eeuw vroeger in Italië gecreëerde schema: portret dat door een allegorie of wapen op de kz. nader bepaald wordt.

St. van Herwyck, Cesilia Veselaer.

Overwinningen te land en te water in 1602.

3. De *triumfpenning* betekent een nieuw en typisch Nederlands genre. Deze geslagen penningen, vervaardigd in opdracht van de Staten en uitgevoerd in de provinciale munthuizen door in de anonimiteit terugtrekkende stempelsnijders zijn in de eerste plaats de collectieve juichkreet van de burgerij die in de Opstand haar zelfstandigheid bevochten heeft.

4. 17e eeuwse *gietspenningen* zetten weliswaar de traditie van de vorige eeuw nog lang voort, maar staan niet meer aan de spits van de ontwikkeling, waarin aan andere technieken de voorkeur genieten.

Meiboomplanting in Den Haag.

Huwelijkspenning 1686.

5. *Gegraveerde penningen* vormen één van deze nieuwe genres. Vooral voor huwelijks-, overlijdens- en andere gelegenheidspenningen vond deze techniek, die niet door medailleurs maar door zilversmeden van zeer uiteen lopende begaafdheid beoefend werd, grote aftrek.

6. De *plaquettepenning*, bestaande uit twee aan elkaar gesoldeerde platen afgegoten van gedreven modellen, staat bijzonder dicht bij de kunst van de zilversmid. Deze techniek heeft in het midden van de 17e eeuw met J. Lutma en P. van Abeele een kortstondige, doch hoge bloei bereikt. Het hoge relief en de barokke motieven hebben een ogenblik een prachtlievend publiek bekoord, maar moesten weldra wijken voor een meer klassieke vormgeving.

P. van Abeele, Karel X van Zweden.

7. De *geslagen historiepenning* won in de tweede helft van de 17e eeuw definitief het pleit en verdrong de andere technieken naar de achtergrond. Type-rend voor deze zowel hier te lande als elders massaal door beroepsmedailleurs vervaardigde stukken zijn zowel de techniek als de inhoud. De thans allereerst ingevoerde balancier of schroefpers bood de mogelijkheid penningen in grote oplagen en perfecte afwerking uit te geven. Naar het voorbeeld van de verheerlijking van Lodewijk XIV op Franse penningen en vooral als een pendant van de alom verzamelde Romeinse munten die de beeltenissen en de daden van de keizers in herinnering hielden, ontstond de stereotype historiepenning met de kop van de heerser op de vz. en de allegorische of realistische afbeelding van een roemrijk gebeuren op de kz.

J. Boskam, Nederlands-Engelse overwinning bij La Hogue.

*J. G. Holtzhey, Eerste
vergadering van de
„Oeconomische Tak”.*

9. *Het Klassicisme* bracht vooral een wijziging in de vormgeving, niet in techniek en bestemming. Pas onder het patriarchaal bewind van Willem I traden van overheidswege en later ook door verenigingen uitgegeven penningen meer en meer op de voorgrond.

*C. van der Hoef, Steunpenning voor beel-
dende kunstenaars, 1915.*

8. *De Holtzhey's* kunnen als typerend voor de 18e eeuwse beroepsmedailleurs beschouwd worden. Met meer vakbekwaamheid dan artistieke inspiratie leverden vader en zoon een onafzienbare reeks, zonder uitzondering met de balancier geslagen penningen af: zowel historiepenningen die bij een groot publiek van liefhebbers en verzamelaars gretig aftrek vonden als op bestelling geleverde familie- en gebruikspenningen.

*F. Braemt, Koning Willem I,
stichter van het Kon.
Penningkabinet.*

10. *De 20e eeuw* bracht pas weer een diepgaande verandering in de steeds meer verstarde penningkunst. Nadat de reductiebank aan het monopolie van een klein aantal stempelsnijders een einde gemaakt had, werden door de beeldhouwers de mogelijkheden eerst van de traditionele geslagen penning, weldra van de thans weer veel hoger gewaardeerde gegoten penning ontdekt.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

De jaarvergadering van het Genootschap, gehouden te Groningen op 24 en 25 mei, werd door 25 leden benevens verschillende introducties bijgewoond. In de huishoudelijke vergadering, die evenals de voordrachten plaats had in het Klassiek Instituut van de Rijksuniversiteit, herdacht de voorzitter het overleden lid dr. R. van Lutervelt. De notulen van de voorafgaande vergadering werden ongewijzigd goedgekeurd.

In zijn jaarverslag wees de secretaris er op, dat de groei van het ledental gestadig blijft toenemen, zodat dit aan het einde van 1962 bedroeg 224, waarvan meer dan een kwart één van beide ledenvergaderingen heeft bijgewoond. Verheugend was ook de oprichting van een zevende Numismatische kring, die te Rotterdam. De gang van zaken bij De Geuzenpenning kan in het algemeen als bevredigend worden gekarakteriseerd; enige zorg wekt daarentegen de situatie bij het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde, waarvan de regelmatige verschijning niet zozeer door de stijgende kosten van druk en illustratie als wel door de te geringe toevloed van kopij uit de kringen van de leden bedreigd wordt.

Het verslag van de penningmeester, die door verblijf in het buitenland verhinderd was dit persoonlijk uit te brengen, werd goedgekeurd. De rekening bleek, na overbrenging van een deel van de kosten van het Jaarboek deel 48 naar de dienst 1963 te sluiten met een klein batig saldo. Aan de penningmeester werd gehoord het rapport van de Kascommissie décharge voor zijn beheer over 1962 verleend. De begroting voor 1963 werd als volgt vastgesteld:

Contributies	f 3.400,—
Verkoop publicaties	„ 1.100,—
Rente	„ 125,—
	f 4.625,—

Jaarboek 1961	f 1.000,—
Jaarboek 1962	„ 3.100,—
De Geuzenpenning	„ 300,—
Algemene onkosten	„ 225,—
	f 4.625,—

Tot lid van het Genootschap werden benoemd: Jac. H. J. Gommers te Meerssen; Dr. Ir. F. Kurris te Maastricht; P. v. d. Lee te Driebergen; J. C. A. Loon te Rijswijk (ZH); J. M. N. Luyten te Maastricht; J. H. Menger te Maastricht; Mr. H. J. Moltmaker te Utrecht; N. Tomei te Geleen.

Jhr. Ir. A. C. von Weiler aan de beurt van aftreden, werd bij acclamatie opnieuw tot bestuurslid benoemd. Op dezelfde wijze werd in de plaats van Dr. A. Gorter, die verzocht had van zijn taak ontheven te worden, tot lid van de Commissie van redactie benoemd mej. drs. G. van der Meer. In de Kascommissie 1963 werden benoemd de heer J. Berkman en Ir. H. H. Palstring. Als plaats voor de jaarvergadering 1964 werd Haarlem aangewezen.

Bij de rondvraag werd de mogelijkheid geopend een huisgenootlidmaatschap in te stellen ten behoeve van echtgenoten van leden die er prijs op stellen de bijeenkomsten bij te wonen. De discussie hierover leidde tot de conclusie, dat aan een dergelijke statutenwijziging geen behoefte bestaat, omdat ook onder de huidige regeling tegen introductie van echtgenoten van leden geen enkel bezwaar is.

Na afloop van de huishoudelijke besprekingen beluisterden de leden via een bandrecorder een voordracht van Drs. J. P. Guépin, die door ziekte

verhinderd was persoonlijk aanwezig te zijn. In zijn betoog, getiteld „De hemelse blikken van Alexander de Grote” ging hij er van uit dat het belangrijker is te weten wat met het portret van Alexander de Grote werd uitgedrukt dan hoe hij er nu echt zelf heeft uitgezien. Het blijkt dan dat op de vroegste munt portretten het goddelijk karakter van Alexander de nadruk krijgt: zijn majesteit wordt uitgedrukt door de ramshoorns van Zeus Ammon, zijn kracht door de leeuwehuid van Herakles, of de olifantskalp die hem als veroveraar van India kenmerkt.

Hetzelfde geldt voor de gelaatsuitdrukking op de portretten van Alexander op de munten die door Lysimachus werden geslagen: de blik omhoog is eensdeels uitdrukking van de *potbos*, het verlangen van Alexander naar onbekende verten en krijgsroem, anderzijds ook uitdrukking van goddelijke, Dionysische extase. De weekheid van deze hemelse blik wordt gecompenseerd door het leeuwevoorhoofd: de bulten boven de ogen zijn typisch die van de leeuw. Zij komen al voor op een deel van de Herakles koppen van de munten van Alexander zelf, maar ook op de munten van Philippi die vlak voor zijn geboorte geslagen werden. Oorspronkelijk hebben zij dus niets met het portret van Alexander te maken.

Hemelse blik en leeuwevoorhoofd komen dan voor op muntportretten van de eerste generatie van diadochen, vooral Ptolemaeus en Seleucus. Daarna het leeuwevoorhoofd niet meer, al blijft de hemelse blik een uitdrukking van de goddelijke heerser, tot Constantijn de Grote toe. In Pergamum komt honderd jaar later de combinatie nog voor in de zgn. pathetische stijl, maar nu merkwaardig genoeg als uitdrukking van pijn

en nederlaag, bij lagere wezens, als Giganten.

Op de tweede vergadering hield als gast Dr. G. Hatz uit Hamburg een eveneens met lichtbeelden geïllustreerde voordracht over „Die Tieler Denare des 11. Jahrhunderts in den schwedischen Münzfunden”. In een algemene inleiding wees hij op het bijzonder belang van de zeer omvangrijke Zweedse muntvondsten uit de 9e–12e eeuw, die verreweg de omvangrijkste en best te dateren collectie vormen, o a. van in het toenmalige Duitse Rijk in de 10e en 11e eeuw geslagen munten, die immers voor een zeer groot deel via de handel hun weg vonden naar het Noorden en Oosten. Op grond van de daar aanwezige 1072 munten van Tiel, een veelvoud van het elders beschikbare materiaal, kan een zeer volledig beeld van deze muntreeksen gegeven worden. De aanmunting in deze koninklijke munt, die zijn hoogtepunt vindt in het eerste kwart van de 11e eeuw, blijkt thans door te lopen van koning Otto III tot keizer Hendrik IV. Opvallende eigenaardigheden van de serie zijn het bestaan van een zevental typen, die deels tegelijkertijd uitgegeven schijnen te zijn en het voorkomen van een aantal munten van Tiels type, die echter van een bisschoppelijke muntheer uitgegaan zijn: mogelijk in het aan de bisschop van Utrecht behorende stadsdeel van Tiel geslagen, maar eerder in het eveneens aan die bisschop behorende naburige Zaltbommel.

Na de vergadering werd een bezoek gebracht aan het Groninger Museum voor Stad en Lande, waar een deel van de omvangrijke numismatische collecties voor deze gelegenheid was uitgesteld, en aan het Nationaal Rijtuigmuseum De Nienoord.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

De jaarvergadering van de Vereniging werd op 29 april gehouden in het Koninklijk Penningkabinet, onder leiding van de vice-voorzitter Jhr. Ir. A. C. von Weiler. De notulen van de vorige bijeenkomst werden goedgekeurd, alsmede de verslagen van de secretaris penningmeester; aan deze werd overeenkomstig het advies van de kassacommissie, onder hartelijke dankzegging voor zijn zorgvuldig beheer, décharge over het jaar 1962 verleend.

De voorzitter Mr. D. Giltay Veth heeft meegedeeld, dat hij zich tot zijn spijt om gezondheidsredenen gedwongen ziet zijn functie neer te leggen. Op voorstel van het bestuur wordt hij bij acclamatie tot erelid van de Vereniging benoemd uit erkentelijkheid voor de bekwame en bezielende leiding die hij sedert 1948 aan de Vereniging heeft gegeven.

Als zijn opvolger werd Drs. J. N. van Wessem, directeur van het Stedelijk museum De Lakenhal te Leiden, tot bestuurslid verkozen en als voorzitter aangewezen. Herkozen werden als bestuurslid Prof. V. P. S. Esser en de heer A. J. J. M. Eijssenck. De nieuwe voorzitter nam daarna de leiding van de vergadering over.

Namens het bestuur worden mededelingen gedaan over de begroting 1963, waaruit blijkt, dat dit jaar één verenigingspenning zal worden uitgegeven – die inmiddels verschenen is –; verder zijn bedragen uitgetrokken voor de reeds ondernomen propaganda-actie en voor de kosten in verband met het a.s. FIDEM-congres; er zal een overschot blijven, dat het mogelijk zal maken in 1964 weer, volgens het de laatste tijd gebruikelijk afwisselende schema, twee penningen uit te geven. Hieraan kan toegevoegd worden, dat de gevoerde propaganda

CONGRES

Te Jeruzalem zal onder auspiciën van de Internationale Numismatische Commissie van 27 december 1963 tot 6 januari 1964 een Internationale Numismatische Conventie worden gehouden met als algemeen thema "The Patterns of the Monetary Development in Phoenicia and Palestine in Antiquity!". De onderdelen van dit thema zullen worden behandeld door numismatici van naam uit Israël en verschillende West-europese landen. Nadere inlichtingen bij het Kon. Penningkabinet.

reeds een winst van 51 leden heeft opgeleverd benevens een stijging van de inkomsten uit verkoop aan leden van in vroeger jaren verschenen penningen.

Bij de rondvraag ontstaat een discussie over de vraag of de tot nu toe gevolgde procedure, dat de begroting wordt meegedeeld, doch niet aan de formele goedkeuring van de ledenvergadering wordt onderworpen, in overeenstemming is met art. 13 lid 4 van het Huishoudelijk Reglement. Het bestuur meent dat, waar het vaststellen van de begroting in hoofdzaak de keuze van de uit te geven penningen inhoudt, delegatie in deze noodzakelijk is, doch zegt toe zich hierover nader te zullen beraden. Verder wordt de wens geuit, dat in De Geuzenpenning meer dan tot nog toe aan penningen aandacht wordt besteed en worden uiteenlopende opinies geuit over de artistieke kwaliteiten van in de loop der jaren door de Vereniging uitgegeven penningen. Na de pauze houdt Drs. J. P. Guépin een met fraaie lichtbeelden geïllustreerde voordracht over Griekse munten, waarbij hij vooral aan hun artistieke kwaliteiten aandacht besteedt.

BUITENLANDS NIEUWS

Van 28 tot 31 maart werd ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de *Verein der Münzenfreunde für Westfalen* een congres in Münster gehouden, waaraan door verzamelers, stafleden van musea en universiteiten en munthandelaren uit geheel Westduitsland werd deelgenomen. De buitenlandse contacten van de vereniging kwamen tot uiting in de deelname en de lezingen van Dr. H. A. Cahn uit Bazel, Dr. B. Koch uit Wenen, Prof. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta en Mej. Drs. G. van der Meer uit Nederland. Laatsgenoemde hield een voordracht over „Die angelsächsischen Münzen als Quelle der Philologie”, terwijl Prof. Zadoks met haar openbare voordracht over vorm en functie van het Romeinse keizersportret op zaterdagavond een ovationeel applaus oogstte.

Naar aanleiding van moeilijkheden rond een bepaalde vondst, waarover een proces gaande is, werden twee middagen gewijd aan discussies over het oude probleem, of en in welke mate musea gesloten muntvondsten moeten en mogen opnemen. Een bijzonder interessante excursie onder leiding van Prof. P. Berghaus in de omgeving van Münster besloot dit zeer geanimeerde congres.

Kring 's-Gravenhage
(Secr.: Zeestraat 71b)

138e bijeenkomst op 18 april 1963 — Mej. drs. G. van der Meer hield een voordracht over „Nederlandse numismatische literatuur uit de 17e en 18e eeuw”. Zij zette uiteen, dat de aanvankelijk geheel op de antieke munten gerichte belangstelling zich geleidelijk tot de penningen en munten uit de eigen geschiedenis uitbreidde en wees op de in vele opzichten van de tegenwoordige afwijkende benaderingswijze van de toenmalige auteurs.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam
(Secr.: Keizersgracht 448)

142e bijeenkomst op 13 maart 1963 — De heer L. S. Forrer vierde deze avond zijn 50-jarig jubileum en vertelde zelf over: „Enkele belevenissen uit mijn 50-jarige loopbaan als munthandelaar”.

Met veel humor werden allerlei persoonlijke en numismatische herinneringen opgehaald.

143e bijeenkomst op 10 april 1963 — Drs. D. de Vries uit Utrecht gaf de aanwezigen: „Een populair overzicht van het Nederlandse muntwezen”, een bespreking van zijn boek over dit onderwerp dat binnenkort het licht zal zien.

144e bijeenkomst op 8 mei 1963 — Voor deze kringavond was verzocht iets uit eigen collectie mede te nemen en daar iets over te vertellen gedurende enkele minuten. De belangstelling bleek vrij groot en de heren van Erp en Zwager hielden elk een zeer interessant klein lezingje: Dr. v. Erp over de fraaie plaquette van de slag van Lekkerbeetje en de heer Zwager over de „ontcijfering” van de jaartallen in letters (!) op Griekse munten.

Kring Groningen
(Secr.: Nieuweweg 12a)

74e bijeenkomst op 26 maart 1963 — Dr. J. Nijhoff sprak over: „Romeinse munten van Nero tot Titus”. Aan de hand van een prachtige collectie Romeinse munten uit zijn verzameling, gaf hij ons een zeer goed gedocumenteerd overzicht van het leven en de regeringsperiodes der door hem besproken keizers.

75e bijeenkomst op 23 april 1963 — Mevr. Prof. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta sprak deze avond voor ons over: „Muntsieraden uit Nederlandse bodem”. Deze muntsieraden, waaraan tot voor kort weinig aandacht werd geschonken, zijn door het vele werk van Prof. Zadoks de laatste tijd meer in het middelpunt der belangstelling komen te staan.

76e bijeenkomst op 21 mei 1963 — Op veler verzoek werd deze avond onze traditionele ruilbeurs gehouden. Er was een behoorlijke belangstelling, veel mooi ruilmateriaal was aanwezig, en de avond is een groot succes geworden.

Kring Brabant
(Secr.: Le Sage ten Broeklaan 57,
Eindhoven)

47e bijeenkomst op 14 maart 1963 — De heer M. J. van der Voort, Amsterdam, sprak over enige aspecten van de Russische Numismatiek.

Een boeiende voordracht en wij wachten na de reis van spreker naar Rusland op het vervolg van deze lezing. Na de pauze toonde spreker een aantal prachtige dia's van penningen.

48e bijeenkomst op 18 april 1963 — Verschillende leden hielden op deze avond een voordracht: Dr. A. C. J. Mulder: *Stater van Aegina*; Mej. A. Vermeulen: *Muntvondst van Breda van 1952*; Dr. P. Schlemper: *Patina op Munten*; F. van Miert: *Bleydensteinse Duit (van Lanschotje)*; J. Nijenhuis: *Wapen van Gelderland op de Munten*; F. J. Bingen: *Noodgeld (11-17 Mei) 1940*; Dr. J. P. van Erp: a) *Erasmus van Houwelingen*, b) *De Slag om Lekkerbeetjen*, (Dr. van Erp toonde daarbij de uiterst zeldzame coupe), c) *Taler van Vianen*; P. W. Meyer: *Enkele Penningen*.

49e bijeenkomst op 11 mei 1963 — Deze bijeenkomst vond plaats in het Curtius Museum te Luik, waar onze Kring werd ontvangen en rondgeleid door Notaris H. Frère en enkele andere leden van de Numismatische Kring Luik.

Nadat de prachtige collectie munten, penningen, zegels etc. over Luik getoond (en toegelicht) was, werden wij nog door vele zaken van het Museum geleid, waarbij speciaal vermeld moet worden de prachtige collectie glaswerk.

Kring Limburg
(Secr.: Bonnefantenmuseum, Maastricht)

34e bijeenkomst op 30 maart 1963 — Voor een vrij talrijk gehoor hield Drs. J. P. Guépin een voordracht met lichtbeelden getiteld: „de Schoonheid der Griekse munten”. Spr. toonde aan de hand van de lichtbeelden aan hoe de Grieken in hun munten een onvergankelijke schoonheid wisten te leggen.

35e bijeenkomst op 27 april 1963 — Op deze bijeenkomst werd onder vrij grote belangstelling de jaarlijkse ruilbeurs gehouden. Tevens werd medegedeeld, dat bij voldoende deelname een bezoek zal worden gebracht aan het Koninklijk Muntenkabinet te Brussel.

Kring Oost-Nederland
(Secr.: Berg en Dalse weg 245, Nijmegen)

13e bijeenkomst op 27 maart 1963 — Op deze bijeenkomst kwamen verschillende leden met iets uit of over hun eigen verzameling. Oosterse munten, curiosa, heraldiek en anecdotes vormden een programma, dat de aanwezigen enkele leerzame en gezellige uren bezorgde. De behandeling van enkele huishoudelijke problemen vormde het slot van deze zeer geslaagde bijeenkomst.

14e bijeenkomst op 14 mei 1963 — Op de laatste bijeenkomst van het seizoen vergastte de heer J. J. Vinkenborg uit Utrecht zijn toehoorders op het tweede deel van zijn reeks lezingen over de muntgeschiedenis van het voormalig Nederlands Indië. Een prettige onderlinge discussie besloot deze zeer geslaagde avond.

Kring Rotterdam
(Secr.: Mr J. R. Voûte, Postbus 2)

7e bijeenkomst op 5 maart 1963 — Drs J. P. Guépin sprak voor ons over „Munten van Alexander de Grote”. Aan de hand van een serie dia's van het Penningkabinet „belichtte” de heer Guépin de verschillende gedaantes waarin Alexander tijdens zijn regering op munten afgebeeld is. Voor deze eerste lezing over munten uit de oudheid bestond grote belangstelling.

8e bijeenkomst op 2 april 1963 — Ons lid, de heer P. C. de Vries, behandelde de munten van Gelderland gedurende de 80-jarige oorlog. Spreker had voor elk der aanwezigen een geïllustreerd overzicht samengesteld van de door hem behandelde munten. Verschillende leden hadden hun Gelderse munten uit deze periode meegebracht, waardoor van het besprokene ook in natura een vrij complete collectie ter vergadering was. De sedert kort bestaande praktijk dat de leden zoveel mogelijk hun munten meebrengen, die bij het onderwerp van de avond passen, blijkt bijzonder te voldoen. Veelal krijgt men interessant materiaal onder ogen; bovendien vormt men zich een oordeel over elkaars verzamelingen.

9e bijeenkomst op 7 mei 1963 — Het onderwerp „Huismunten” kan nauwelijks met meer gezag behandeld worden dan door de heer F. J. Bingen. In het voor de meesten onzer nog „terra incognita” heeft de heer Bingen zich een uitstekend gids betoond. Bovendien bleek uit het betoog dat voortdurend archievenonderzoek zeker nog nieuwe gegevens aan het licht kan brengen. Met een uitgezocht deel van eigen collectie illustreerde de heer Bingen het besprokene.

Unsere nächste
Lagerliste 12
wird in September geliefert

*Suchen Sie einige spezielle Münzen
für Ihre Sammlung?*

Wir bieten gerne die von Ihnen erwünschten Münzen an, falls auf Lager, und können auch Ansichtssendungen des von Ihnen gesuchten Materials zuschicken.

KAUFEN

Wir sind immer bereit einzelne Münzen oder ganze Sammlungen zu kaufen. Ihrem werten Angebot sehen wir gerne entgegen.

B. AHLSTRÖM
Norrländsgatan 8-10
Stockholm 7

MYNTHANDEL AB
Box 7292
Schweden

J. C. A. LOON. Erkend „Numismaat”

J. H. A. Schaperlaan 51

RIJSWIJK (Z-H)

tel. 070-980665

INKOOP-RUILEN-VERKOOP van alle soorten Munten, Penningen, Numismatische Boekwerken, Bankpapier, etc.

Muntkastjes voorradig in prijzen van 60 tot 200 gulden

Maandelijks verschijnende prijslijsten worden U op aanvraag gratis toegezonden

Kantoor dagelijks geopend van 0.900 t/m 18.00 (zaterdagen alleen na telef. afspraak). Vanaf station HS zijn wij rechtstreeks bereikbaar met autobus bestemming Plaspoelpolder, uitstappen Huis te Landelaan

Israel Coins and Medals Co. Ltd.

11, Keren Hayesod Street, Jerusalem, Israël.

**CURRENT COINS
COMMEMORATIVE COINS
STATE MEDALS**

World wide subscriber service.

Write for the Company's colorful descriptive publications.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. • MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" - Numismatische
artikelen en prijslijsten Prijs 10/6 per jaar.

"Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6, linnen band 14/—.

"Standard Catalogue of British Coins", Vol I-England,
gebrocheerd 14/—, linnen band £ 1.

"Greek Coins and their Values"
gebrocheerd 16/—, linnen band 22/6.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations

Libraire numismatique

EXPERTISES

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 09-32 - R.C. 20475 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. KONINKLIJKE BEGEER VOORSCHOTEN

(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN

RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN N.V. - Keizersgracht 448 - **AMSTERDAM**

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISES - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN.

Uitgever van: Handboek Nederlandse munten 1795—1961	f 20,—
Munten Nederlandse Gebiedsdelen Overzee 1601—1948	f 25,—
H. Enno van Gelder en M. Hoc. Les Monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espagnols	f 50,—
R. Ratto. Monnaies Byzantines	f 45,—
Dr. A. Polak. Joodse penningen i.d. Nederlanden	f 18,—
Kaart Muntplaatsen van Nederland	f 5,—
(voor leden Genootschap f 4,—)	

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

*MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MÉDAILLES
COINS AND MEDALS*

HEINRICH PILARTZ

Münzen und Medaillen — Monnaies et Médailles
Coins and Medals
Auktionen

KÖLN

Klingelpütz 16 — Tel. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine

PARIS 9e

7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

DR. BUSSO PEUS

MÜNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 592461

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10 sh. per jaar

5, 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON MARCEL PLATT

49 Rue de Richelieu
PARIS I

LISTES s/DEMANDE

MONNAIES — MÉDAILLES
JETONS — DÉCORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITÉS ARCHÉOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn, Pierre Strauss

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen
Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN - 2 - PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

OSCAR RINALDI & FIGLIO

NUMISMATEN

VERONA - Casa di Giulietta - ITALIA

Uitgevers van het blad „ITALIA NUMISMATICA”
Abonnementsprijs per jaar: US \$ 3.00

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

13e JAARGANG

No 4

OCTOBER 1963

OUDE EN NIEUWE PUBLICATIES OVER DE MUNTEN VAN HET GRAAFSCHAP HOLLAND

Wanneer wij numismatische literatuur uit vroegere eeuwen vergelijken met hedendaagse publicaties, wordt al spoedig duidelijk, dat niet alleen de methode van onderzoek, maar ook de doelstelling bij deze werken in de loop der tijden sterk gewijzigd is. Dit is het gemakkelijkst na te gaan aan de hand van publicaties over eenzelfde onderwerp, b.v. beschrijvingen van munten van de Graven van Holland. Tussen het eind van de 16e eeuw en het midden van de 20e eeuw hebben vijf auteurs zich met dit onderwerp bezig gehouden.

De eerste was Erasmus van Houwelinghen, een goud- en zilversmid, afkomstig uit 's-Hertogenbosch, waar hij zeer gezien was. Op 55-jarige leeftijd, in 1579, verliet hij om politieke redenen zijn geboortestad en vestigde zich te Dordrecht. Ook daar schijnt hij zich voor 's lands zaken geïnteresseerd te hebben, getuige het feit, dat hij in 1581 een voorstel bij de Staten Generaal indiende over het aanmaken van nieuwe gouden en zilveren munten. In 1597 verscheen bij de Leidse uitgever Van Ravelenghien een „Penning-boeck” van zijn hand, „inhoudende alle Figuren van Silvere ende Goude penningen/gheslaeghen byde Graeven van Hollandt/van Dierick de 7e van dien naem tot Philippus van Bourgondien toe: met het Leven in 't cort vande selve Graeven”. In zijn opdracht aan de Staten van Holland en het stadsbestuur van Dordrecht, vertelt hij, dat hij al meer dan

50 jaren geleden met geschiedkundige studies begonnen was en „oock met groote schaele ende kosten by een vergadert hebbe het meestendeel van allen de munten ende Penninghe/die van langhen tijden af in verscheyden Conincrijcken ende landtschappen/maer bysonder in deze Nederlandtsche Provincien Gheslaghen ende ghemunt zijn”. Op verzoek van „diversche groote Heeren” heeft hij de munten van het Graafschap Holland nu in het algemeen belang in het licht gebracht.

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

J. P. Guépin
Dr. H. H. Zwager
J. Vinkenborg

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 260629 t.n.v.

De Geuzenpenning
Amsterdam

Blijkbaar voorzag zijn werkje in een behoefte, want in 1627, jaren na zijn dood, kwam een nieuwe druk uit. De uitgever vlocht in de opdracht verschillende mededelingen in, die in de oorspronkelijke niet voorkwamen, o.a. de vermelding van een aantal vindplaatsen. Hij kan deze alleen geweten hebben uit notities van Van Houwelinghen, waarmee deze zijn tijd ver vooruit was.

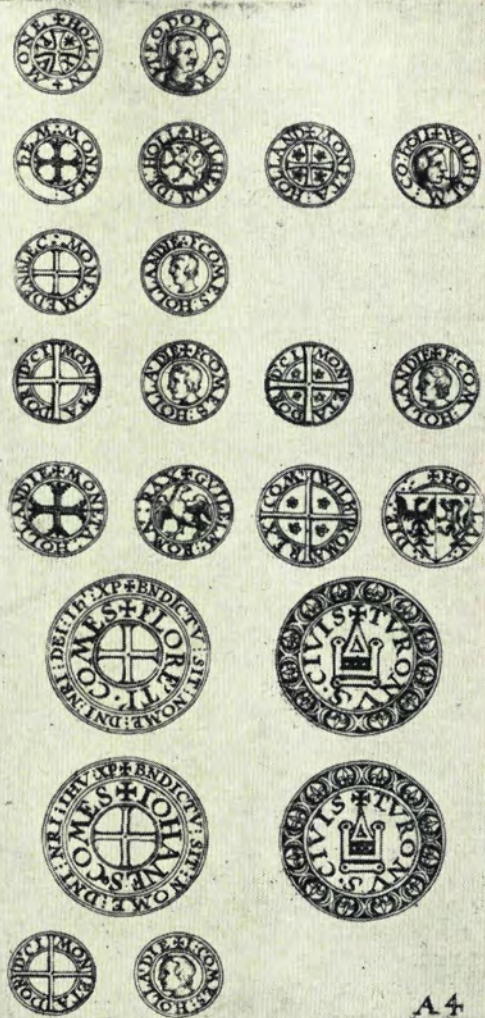
Ook het karakter van dit boekje is in verschillende opzichten uniek voor de tijd, waarin het verscheen. Het wordt voor een groot deel bepaald door het feit, dat het door een vakman, niet door een geleerde, is geschreven, iets uitzonderlijks voor die tijd. De numismatiek was nog maar een heel jonge wetenschap en pas ca. 30 jaar daarvoor had Hubertus Goltzius een verzamelwerk over Romeinse munten gepubliceerd, waarin voor het eerst een poging gedaan werd de munten te classificeren en een volledig overzicht van een bepaald gebied te geven. Zijn voorbeeld werd gevolgd door verscheidene andere geleerden, maar dezen hielden zich uitsluitend bezig met antieke munten en al hun boeken waren vanzelfsprekend in het Latijn geschreven. Hoewel er enkele aanwijzingen zijn, dat Middeleeuwse munten ook wel verzameld werden, is dit onderwerp noch in de 16e, noch in de 17e eeuw ooit door een wetenschappelijk geschoolde Nederlandse schrijver behandeld. Van Houwelinghen heeft waarschijnlijk als goud- en zilversmid vaak Middeleeuwse munten onder ogen gekregen en is er door zijn historische belangstelling toe gekomen deze nader te bestuderen. Wij moeten niet gering denken over zijn prestatie deze munten systematisch gerangschikt te hebben, al is dit dan in vele gevallen op onjuiste wijze gebeurd, maar hij had tenslotte geen enkele basis waarop hij kon voortbouwen.

De opzet van zijn boekje is uiterst eenvoudig en verschilt ook hierin van

de overige numismatische werken van zijn tijd. Daarin ging het n.l. nooit in de eerste plaats om de munten als zodanig, maar deze dienden als illustratie van de ernaast verhaalde geschiedenis. Op de linkerpagina's werden b.v. de politieke lotgevallen van de Romeinse keizers verhaald, waarbij op de rechterbladzijden munten met hun portretten afgebeeld werden. Bij een dergelijke opzet hoeft het niet te verwonderen, dat, wanneer de vereiste muntsoort van een bepaalde keizer onbekend was, deze er bij gefantaseerd werd. Van Houwelinghen heeft naast de munten ook wel een uiterst beknopte levensgeschiedenis van de graven gegeven „tot lichter verclaringhe”, maar bij hem staan de munten steeds op de voorgrond. Toch is ook hij bezweken voor de drang naar volledigheid, want hij geeft ook illustraties van munten, die nooit bestaan kunnen hebben. B.v. muntjes met omschriften, die bij de 13e eeuwse graaf Willem II horen, vertonen typen, die alleen in de 14e eeuw zouden kunnen voorkomen, maar die overigens geheel verzonnen zijn. Aan de andere kant beeldt hij enkele munten af, die tegenwoordig niet bekend zijn, maar die toch heel goed in werkelijkheid geslagen kunnen zijn. De munten zijn allen gedetermineerd op grond van hun omschriften, met het gevolg, dat herhaaldelijk munten met b.v. de namen Theodericus of Guilhelmus aan de verkeerde Dirk of Willem toegeschreven zijn. Overigens zijn de omschriften vaak verkeerd gelezen.

Alle fouten van Van Houwelinghen zijn overgenomen door de volgende auteur, die zich met deze materie heeft beziggehouden, n.l. de historicus Kornelis van Alkemade, die in 1700 een veel ambitieuzer werk het licht deed zien, „De goude en zilvere gangbare Penningen der Graaven en Graavinnen van Holland”. In zijn voorbericht bekritiseert hij zijn voorganger, omdat deze de omschriften in

SILVERE MYNTE

Ouden
grooten
van Graef
Floris.

Ouden
grooten
van Graef
lan.

A 4

A 4

lan

Plaat I van het „Penninck-boeck” van van Houwelingenhen.

Romeinse letters weergegeven had, in plaats van de authentieke lettervormen te gebruiken, en omdat deze naar zijn oordeel niet volledig genoeg geweest was. Verder is zijn methode van determinering even willekeurig als die van Van Houwelinghen, zodat de verwarring nog vergroot wordt. Ook de z.g. „waare oude gedaanten”, waarin de munten vertoond worden, zijn volgens onze maatstaven niet correct. De Gothische lettervormen worden voor de hele Middeleeuwse periode precies hetzelfde afgebeeld, terwijl zij in werkelijkheid een grote variatie vertonen, en ook de voorstellingen op de munten zijn gestroomlijnd weergegeven. In de 17e eeuw had men echter nog niet genoeg historisch bewustzijn om zich te realiseren, dat ook in vroegere eeuwen geleidelijk veranderingen plaats vonden. Ook b.v. in illustraties bij geschiedeniswerken dragen de personages uit verschillende eeuwen meestal eenzelfde soort kleding, die als kenmerkend voor de Middeleeuwen gold. In de 17e en het grootste deel van de 18e eeuw was bovendien het klassieke ideaal van harmonie belangrijker dan een exacte weergave van de werkelijkheid.

De eerste numismaat, die naar een meer realistische afbeelding streefde, was de schilder Frans van Mieris. In 1726 publiceerde hij zijn „Beschryving der Bischoplijke Munten en Zegelen van Utrecht”. De gravures van de hierin besproken stukken doen bijzonder natuurgetrouw aan, maar in zijn voorbericht meent hij zich hiervoor toch te moeten verontschuldigen: „Med de uitterste omzigtigheid, is alles in zyne eige gedaante zoo in de verbeelding der munten als zegelen gevolgd; indien er echter iet voorkomt, 't zy in de wapens, beeldeniszen of spreuken, 't gene van de grondwetten mogt afwyken, 't is niemand als de onkunde der ouden te wyten; dewyl ik my geene verbeetering, maar slechts eene blinde navolging had voorgesteld”.

Van Alkemade's uitvoerige levensbeschrijvingen van de graven weerspiegelen eveneens de gangbare historische opvattingen van zijn tijd, die sterk gekleurd waren door chauvinisme. Daarbij baseerde hij zich alleen op gegevens uit oude kronieken, waarvan naderhand wel gebleken is, dat zij in het beste geval met grote omzichtigheid gebruikt moeten worden.

In de loop van de 18e eeuw begonnen de historici echter meer en meer de oorspronkelijke documenten te bestuderen, zoals brieven, oorkonden en allerlei andere officiële stukken. Ook in de numismatiek begon deze methode van onderzoek door te dringen, maar het duurde nog tot het midden van de 19e eeuw, voordat in Nederland een werk verscheen, waarin van deze bronnen gebruik gemaakt was. In 1842 werd door Teyler's tweede genootschap een prijsvraag uitgeschreven voor een „zooveel doenlijk volledige, juiste en beredeneerde afbeelding van al de munten onzer voormalige Hertogen, Graven, Heeren en Steden, welke in de Nederlanden, in den ruimsten zin des woords, hebben bestaan of zijn geslagen, en wel van de vroegste tijden af tot aan de bevrediging van Gend in het jaar 1576”. De directeur van het toenmalige Penningkabinet der Leidse Hogeschool, Prof. Pieter Otto van der Chijs, was al lang van plan geweest een nieuwe verbeterde Van Alkemade uit te geven en had hiervoor al veel materiaal verzameld. Hij zette zich dus aan de beantwoording van de prijsvraag en zag zijn werk in 1846 bekroond met de gouden erepenning van het genootschap. In de tijd tussen deze bekroning en het ter perse gaan van het eerste deel van „De Munten onzer voormalige Hertogen, Graven, Heeren en Steden” in 1850 had hij nog zoveel nieuw materiaal gevonden door het bezoeken van vele openbare en particuliere verzamelingen en door archiefonderzoek, dat de uiteindelijke publi-

catie geheel versilde van het antwoord op de prijsvraag. Hierdoor kreeg hij enige moeilijkheden met de Directeuren van Teyler's Genootschap, maar deze werden snel opgelost en tussen 1850 en 1866 verschenen achtereenvolgens de bekende 9 delen van Van der Chijs, waarnaar nu nog steeds geciteerd wordt.

In dit bewonderenswaardige werk, waarvan het 6e deel de munten der voormalige graafschappen Holland en Zeeland behandelde, is voor het eerst een voor die tijd volledig overzicht gegeven van alle reeksen, die in het tegenwoordige Nederland geslagen zijn.

Op grond van de gegevens, die v. d. Chijs in ordonnances en muntmeestersrekeningen vond, werd het materiaal systematisch geordend en gedateerd, terwijl hij ook steeds de gewichten vermeldde en daaruit conclusies trok. In de latere delen werden bovendien zoveel mogelijk de vindplaatsen opgegeven. Zijn werk was baanbrekend en de erin tentoongespreide historische kennis wekt nog steeds ontzag, maar is nu, 100 jaar later, enigszins verouderd. Vanzelfsprekend is het onderzoekingsmateriaal door muntvondsten en nieuw-ontdekte archivalia intussen sterk uitgebreid, maar ook de methode van bestudering is veranderd. Voor de datering van de munten worden nu conclusies getrokken uit vergelijking met gelijksoortige typen, waarvan de datum wel bekend is en uit de samenstelling van muntvondsten. Het is dan ook gebleken, dat de toeschrijvingen van Van der Chijs niet altijd juist geweest zijn. Verder worden nu allerlei gevolgtrekkingen gemaakt uit varianten en interpuncties. Van der Chijs beeldt wel vaak hele series exemplaren van dezelfde muntsoort af met kleine variaties in omschrift of tekening, afhankelijk van het aantal munten, dat hij toevallig onder ogen had gehad, maar alleen om een vollediger beeld te geven, niet

om een bepaalde ontwikkeling te bewijzen. Ook zijn wijze van rangschikking wordt nu niet meer toegepast. Hij begint met de gouden munten in orde van grootte en geeft vervolgens een afdalende reeks van zilveren munten. Hierbij heeft hij wel zoveel mogelijk de onderdelen van een bepaalde muntsoort bij elkaar gezet, maar hij is er toch in vele gevallen niet in geslaagd de schriftelijke bronnen juist te interpreteren en de verschillende emissies van elkaar te onderscheiden. Hij heeft zich ook niet kunnen losmaken van de oude traditie om naast de muntgeschiedenis een uitvoerige politieke geschiedenis te geven, hoewel deze vaak geheel los staan van elkaar. Tegenwoordig wordt de nadruk gelegd op de economische achtergronden van het muntwezen.

In de jaargangen 1952, 1957 en 1959 van het Jaarboek voor Munt- en Penningkunde zijn studies verschenen van de hand van Dr. H. Enno van Gelder en van Drs. A. T. Puister, waarin met behulp van de moderne methoden van onderzoek een veel juister beeld verkregen is van bepaalde perioden uit de muntgeschiedenis van het graafschap Holland. Eerstgenoemde heeft een gedetailleerd overzicht gegeven van de monetaire ontwikkeling in Holland onder de graven van het huis Wittelsbach, terwijl Puister de denarii of z.g. kopjes van de Hollandse graven opnieuw geordend en gedateerd heeft. Toch is het laatste woord hierover nog lang niet gezegd.

Aangezien bij iedere toeneming van kennis ook het besef van de ontoereikendheid ervan steeds toeneemt, zullen er nog wel tot in lengte van dagen publicaties over hetzelfde onderwerp verschijnen, waarschijnlijk steeds meer gespecialiseerd, waarbij methoden gebruikt zullen worden, waarvan wij nu nog niet kunnen dromen.

G. VAN DER MEER

JUBILARIS

Enige tijd geleden kwam ik in het bezit van een bronzen penning, geslagen aan 's Rijks Munt te Utrecht naar aanleiding van het 60-jarig jubileum van Nicolaas Jacobus Godron, eertijds smidmeester of provoost der muntgezellen. Dit jubileum viel op 11 april 1863; zodoende was het dit jaar tevens 100 jaar geleden dat de penning zélf geslagen werd en men zou in zekere zin dus kunnen spreken van een dubbel jubileum.

Over Nicolaas Jacobus Godron heb ik kunnen nagaan dat hij op 25 febr. 1787 in de Domkerk te Utrecht werd gedoopt als zoon van Nicolaas Godron en van Johanna Maria de Royère. Zijn geboortjaar zou men dan op eind 1786 of begin 1787 mogen stellen. Hij had een tweelingzuster Johanna Helena.

Van 's Rijks Muntmeester ontving ik bericht dat Nicolaas Godron op 11 april 1803 als leerling-muntgezel bij de destijds Provinciale Utrechtse Munt in dienst trad en 4 jaar later, op 11 april 1807, tot muntgezel werd bevorderd. In februari 1855 werd hij benoemd tot Provoost terwijl hem op 1 oktober 1864 eervol ontslag uit deze functie werd verleend.

Zijn 60-jarige dienstbetrekking, op zichzelf al een zéér zeldzaam jubileum, valt samen met een uitermate belangrijke periode in de muntslag der Nederlanden. Immers hij heeft achtereenvolgens aandeel gehad in de vervaardiging van de munten der Bataafse Republiek 1803-1806, van het Koninkrijk Holland 1806-1810, van de inlijving bij Frankrijk 1810-1813, onder de Souvereiniteit van Willem I 1813-1815, het Koningschap van Willem I 1815-1840, eveneens onder Koning Willem II 1840-1849, en tenslotte onder Koning Willem III 1849-1864, dus tot aan het tijdstip van zijn pensionering.

Als men het vorenstaande in aanmer-

king neemt, waarbij men dan wel mag stellen dat Godron, als smidmeester, in de vervaardiging van de grote variëteit van nieuwe muntsoorten — om over de stortvloed van penningen nog niet eens te spreken! — toch zeker een werkzaam aandeel moet hebben gehad, kan men zich niet aan de gedachte onttrekken dat de penning die te zijner ere aan 's Rijks Munt werd geslagen — in brons! — wel een zeer bescheiden indruk maakt. Als het ware om deze gedachte meteen de kop in te drukken vermeldt de tekst van de penning:

Boven de tekst een klein rozetje, eronder twee subtiele palmtakjes.

Helaas is niet bewaard gebleven wat Godron zelf van deze huldiging heeft gedacht; bovendien moet men zich verplaatst weten in een sociaal bestel van 100 jaar geleden, waarin plichtsbetrachting en trouw aan één en dezelfde werkgever nog uitsluitend erezaak waren.

De penning, vervaardigd door v. d. Kellen staat beschreven in Dirks, deel II No. 896 en wordt vermeld in de catalogus der stempels van 's Rijks Munt onder no. 248.

Op 25 april 1874 in de hoge leeftijd van bijna 88 jaren overleed Nicolaas Jacobus Godron, na een langen arbeidzaam leven te Utrecht.

P. C. DE VRIES

BUITENLANDS NIEUWS

In het Palazzo Braschi te Rome, hetzelfde museum waar twee jaar geleden de FIDEM-expositie werd gehouden, wordt in september een Internationale Tentoonstelling van hedendaagse religieuze penningen gehouden ter gelegenheid van de heropening van het Oecumenisch Concilie. Door het organisatiecomité onder leiding van prof. F. Giannone werd uit een groot aantal een omvangrijke collectie moderne penningen met religieuze voorstellingen bijeengebracht aangevuld met een kleine keuze van oudere stukken als inleiding tot het onderwerp.

In het Tiroler Landesmuseum Ferdinandeum te Innsbruck werd deze zomer een speciale tentoonstelling gewijd aan de geschiedenis van de Tiroler Taler 1477-1807. De expositie geeft een uitgebreid overzicht van de zeer omvangrijke muntslag te Hall, die van bijzondere betekenis is zowel omdat hier in 1486 door aartshertog Sigismund van Tirol de oudste daalders werden geslagen als omdat vooral in de 16e eeuw de rijke opbrengst van de zilverbijlen van Schwaz, die te Hall tot daalders werd verwerkt, één der grondslagen vormde voor de financiering van de wereldpolitiek van Karel V. De fraai uitgevoerde catalogus met een uitvoerige inleiding en goede illustraties is van blijvende betekenis.

BINNENLANDS NIEUWS

De tentoonstelling Het Dier als Motief in de Antieke Kunst, die vanaf maart in het Rijksmuseum voor Oudheden in Leiden gehouden is, en waarvoor het Penningkabinet vele Griekse en Romeinse Munten met diervoorstellingen had uitgeleend, zal van 14 september tot en met 27 oktober in het Cultureel Centrum de Beyerd in Breda te zien zijn, daarna zal de tentoonstelling van november tot februari opgesteld worden in het Zoölogische Museum in Amsterdam, terwijl dan tenslotte het Museum van Oudheden voor Provincie en Stad Groningen deze tentoonstelling van eind februari tot en met mei zal herbergen.

KONINKLIJK PENNINGKABINET

De tentoonstelling „Vijf eeuwen Nederlandse penningkunst”, waaraan in de vorige aflevering een uitvoerige beschouwing gewijd werd, blijft geopend tot 31 december.

Van de in de vorige aflevering reeds aangekondigde numismatische conventie, die van 27 december tot 6 januari te Jeruzalem zal worden gehouden, is inmiddels een uitvoerig programma met specificatie van de voordrachten en excursies verschenen. Het wordt aan belangstellenden gaarne toegezonden op aanvraag bij het Kon. Penningkabinet, Zeestraat 71b, 's-Gravenhage.

Door de Accademia di San Luca te Rome is een prijsvraag uitgeschreven voor een Michel Angelo-penning. Deelneming staat tot 31 december 1963 open voor medailleurs uit de gehele wereld. Nadere inlichtingen zijn te verkrijgen bij het secretariaat van de Vereniging voor Penningkunst, Jonkerlaan 48, Wassenaar.

FIDEM-CONGRES

Op 17-22 juni heeft in Den Haag het 10e internationale congres van de FIDEM plaats gehad. Het vrij grote aantal deelnemers uit 18 landen: België, Canada, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Britannië, Hongarije, Israël, Italië, Joegoslavië, Noorwegen, Oostenrijk, Spanje, Verenigde Staten, Zweden en Zwitserland heeft deze bijeenkomst tot een ongetwijfeld belangrijke ontmoeting van de in de hedendaagse penningkunst belangstellenden gemaakt. Des te meer was het daarom te betreuren dat de deelneming van de zijde van Nederlandse geïnteresseerden zeer beperkt is gebleven. Vooral de buitenlandse medailleurs hadden gaarne met collega's uit ons land kennis gemaakt. Op de eerste dag werd het congres in de Rolzaal officieel geopend door Mr. H. J. Reinink namens de Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en werd vervolgens in het Gemeentemuseum de tentoonstelling „Hedendaagse Penningkunst uit 33 landen” ingewijd door de heer M. Vrolijk, wethouder van Onderwijs, Kunsten en Sportzaken.

De huishoudelijke zitting van 18 juni werd in het Gemeentemuseum gehouden. Na het uitbrengen van de gebruikelijke verslagen door de voorzitter, de secretaris en de penningmeester werd het voornaamste punt van het congres uitvoerig behandeld: de vaststelling van nieuwe Statuten van de organisatie. Het ontwerp hiervoor was na veelzijdige raadplegingen opgesteld door een verleden jaar hiervoor benoemde commissie onder voorzitterschap van Jhr. ir. A. C. von Weiler en dit ontwerp werd met enkele wijzigingen van ondergeschikte betekenis door het congres aanvaard. Het belangrijkste doel van de nieuwe redactie was thans officieel vast te leggen, dat de FIDEM — hoewel de tra-

ditionele naam behouden wordt — niet meer een organisatie van hoofdzakelijk penninguitgevers is, doch openstaat voor allen die zich uit welken hoofde dan ook voor de penningkunst interesseren, en ten doel heeft 1. een zo groot mogelijk publiek voor de penning te interesseren, 2 zich bezig te houden met alle vraagstukken op het gebied van penningkunst, penningkunde en penningvervaardiging. De organisatie kent thans vijf categorieën van leden: penninguitgevers, medailleurs, belangstellenden (w.o. zowel verenigingen voor penningkunst, penningkabinetten enz. als verzamelaars, beroepsnumismatici, specialisten enz), benevens donateurs en ereleden. Het ligt verder in de bedoeling het tijdschrift „Médailles” onder een deskundige redactie uit te bouwen tot een algemeen tijdschrift dat zowel aan oude als hedendaagse penningkunst aandacht zal schenken. Over de nadere uitwerking van deze algemene reorganisatie zullen t.z.t. verdere mededelingen worden gedaan.

Bij de daaropvolgende bestuursverkiezing deelde de heer A. Arthus-Bertrand, die sedert de oprichting het voorzitterschap heeft bekleed en ook het 10e congres leidde, mee dat hij wegens zijn hoge leeftijd niet meer voor herbenoeming in aanmerking wenste te komen. Hij werd daarop bij acclamatie tot erelid benoemd wegens zijn bijzondere verdiensten jegens de vereniging. In zijn plaats werd tot voorzitter gekozen de heer Yves Malécot te Parijs; penningmeester bleef R. Lapassade te Parijs en het secretariaat werd opgedragen aan Cl. Arthus-Bertrand te Parijs.

De besperkingen werden afgewisseld door een tweetal voordrachten met lichtbeelden. Dr. H. Enno van Gelder sprak over „The origins of historical medals”. Hij vestigde er de aandacht op, dat in tegenstelling tot de vooral

bij leken gangbare opvatting, een penning op zich zelf niet steeds betrekking behoeft te hebben op een historische gebeurtenis. Integendeel de vernauwing van het begrip penning tot dat van historische gedenkpenning schijnt eerder een overblijfsel van de opvattingen uit de 17e en 18e eeuw, die in de literatuur nog altijd doorwerken. In de 17e eeuw is door verschillende oorzaken, waarvan de bewondering voor de vooral om hun voorstellingen verzamelde Romeinse munten en de representatiebehoefte van de absolute monarchie de belangrijkste waren, de historisch georiënteerde penning sterk op de voorgrond gekomen en deze heeft zowel in de publieke belangstelling als in de wetenschappelijke behandeling voor lange tijd ten koste van andere opvattingen alle aandacht voor zich opgeëist.

De zojuist benoemde voorzitter, de heer Y. Malécot gaf met een groot aantal fraaie kleurendia's een overzicht van de Franse penningkunst in de veelal vergeten en zeker te weinig gewaardeerde periode tussen het 19e eeuwse classicisme en de zg. herleving van de penningkunst in deze eeuw. Hij vestigde de aandacht op de grote betekenis van de baanbrekers als David d'Angers en H. Ponscarne en van de grote kunstenaars van la Belle Époque als J. C. Chaplain O. Roty en zovele anderen.

De volgende congresdagen werden gevuld met excursies naar Amsterdam, (met bezoek aan het Rijksmuseum). De Hoge Veluwe, Voorschoten en Delft (met bezoek aan de Antiekbeurs). Een diner in 't Kurhaus vormde op 21 juni het besluit van deze bijeenkomst. Allerwegen werd grote waardering uitgesproken voor de uitstekende organisatie van het congres, die te danken is aan het comité van voorbereiding geleid door Ir. von Weiler en het Congresbureau der gemeente 's-Gravenhage.

DE MEDAILLE VOOR EERLIJKE EN TROUWE DIENST VOOR MILITAIRES BENEDEN DE RANG VAN OFFICIER

In het artikel van Dr. W. F. Bax onder bovengenoemde titel in de Geuzenpenning van juli 1954 luidt de laatste alinea van het vermelde voor de landmacht: „De gouden medaille wordt tegenwoordig in verguld zilver verleend; bij KB van 3 nov. 1953 No 21 is bepaald, dat deze niet omgewisseld zullen worden tegen gouden exemplaren, zoals oorspronkelijk de bedoeling is geweest.”

In de jaren 1955/56 zijn echter aan de Rijksmunt nog gouden medailles geslagen op de stempels van Wienneke van het 27 mm model van 1928. Het opschrift in de nieuwe spelling luidt VOOR TROUWE DIENST.

De voor de marine geslagen exemplaren vertonen een punt achter MARINE en DIENST, hoewel sinds 1951 op de medailles voor de marine geen punt meer achter de omschriften werd geplaatst. Wat dit betreft is de traditie gehandhaafd van de door 's Rijksmunt sinds 1845 afgeleverde trouwe dienst medailles voor de Koninklijke marine.

De volgende aantallen zijn door de Kanselarij der Nederlandse Orden aan het ministerie van Defensie afgeleverd, of deze exemplaren allemaal aan rechthebbenden zijn uitgereikt is mij niet bekend.

Voor de Koninklijke Marine:

27 mm voor 36 jarige trouwe dienst 1160 stuks, 37 mm voor 50 jarige trouwe dienst 60 stuks, 37 mm voor 50 jarige trouwe dienst bij de Marine Kustwacht 2 stuks.

Voor de Koninklijke Land- en Luchtmacht:

27 mm voor 36 jarige trouwe dienst met W op de mantel 1341 stuks, idem met J op de mantel 354 stuks.

Op de knop van de medaille is een goudkeur aangebracht waaruit blijkt

dat deze vervaardigd zijn van 18 karaats goud.

Wat is nu de reden, dat het Rijk in afwijking van het in 1953 bepaalde, alsnog in 1955 tot aanmaak en uitgifte van deze medailles heeft besloten?

Tot het door Dr. Bax aangehaalde KB van 3 nov. 1953 was in alle beschikkingen over de trouwe dienstmedailles steeds toegezegd, dat de verguld zilveren medailles zouden worden ingewisseld tegen gouden zodra de goudpositie van de regering dit zou toelaten.

Toen eenmaal besloten was de verguld zilveren niet door een gouden te vervangen werd deze medaille voor de rechthebbenden extra verguld bij de Ministerieële Beschikking van 10 dec. 1953, bekend gemaakt in legerorder 374, waarin werd medegedeeld dat bij ambtsjubilea gratificaties werden toegekend.

Nu staat in art. 4 van deze beschikking:

Geen gratificatie wordt gegeven, indien aan de toekenning van de medaille een diensttijd ten grondslag ligt, welke vóór 1 jan. 1953 geheel is volbracht.

En hiermede hadden alle rechthebbenden tussen mei 1940 voor Nederland en resp. 1 oct. 1941 als laatste uitreiking aan het KNIL; en 1 jan. 1953, die de toezegging van een gouden medaille hadden gekregen, zodra de goudpositie van de regering dit toeliet, en geen gouden medaille en geen grati-

ficatie.

Hierin lag een zekere onbillijkheid. De onderofficiersbonden bepleitten bij de minister de bovengenoemde categorie alsnog een gouden medaille toe te kennen om de gedane toezeggingen te honoreren.

Bij ministerieële kennisgeving van 22 oct. 1955 werd de gratificatieregeling van 10 dec 1953 ingetrokken en opnieuw vastgesteld. Ik vermoed dat in deze tijd de gedupeerden alsnog de hun indertijd toegezegde gouden medaille hebben ontvangen.

Degenen, die na 5 april 1951 een verguld zilveren medaille met J op de mantel hadden ontvangen, kregen een gouden medaille met een J op de mantel. Degenen, die vóór 5 april 1951 een verguld zilveren medaille met W op de mantel hadden, kregen een gouden met W, wat een bevestiging vindt in de door de munt afgeleverde aantallen.

Voorts heeft de sedert 1951 bij Begeer vervaardigde bronzen medaille, zowel voor de marine als de landmacht een verandering ondergaan. Werden deze aanvankelijk in donker brons met gepolijste velden vervaardigd, sinds 1958 wordt een lichtbronzen medaille met gematteerde velden afgeleverd.

Tenslotte betuig ik mijn dank aan de heer J. A. van Zelm van Eldik, secretaris van de kanselarij der Nederlandse Orden voor de inlichtingen over de vervaardigde aantallen gouden medailles.

J. J. M. HUBREGTSE

Hierbij verklaar ik, ondergetekende J. C. A. Loon, erkend numismaat, de laatste tijd enkele Griekse en Egyptische tetradrachmen verkocht te hebben, welke bij nadere beschouwing vals blijken te zijn. Ik verzoek diegenen, die dit soort munten rechtstreeks bij mij gekocht hebben, of wel kunnen aantonen dat hun exemplaren van mij afkomstig zijn, het geleverde te willen retourneren, waarna restitutie van de betaalde bedragen volgt.

w.g. J. C. A. Loon, J. A. Schaperlaan 51, Rijswijk

DE INVOERING VAN DE KOPEREN CENT

Tot de zaken, die bij de inrichting van het Koninkrijk der Nederlanden geregeld dienden te worden, behoorde uiteraard ook het muntwezen. Na vrij uitvoerige discussies werd de materie geregeld in de Wet van 28 september 1816, die blijkens de considerans in de eerste plaats ten doel had een einde te maken aan „de verscheidenheid van muntspeciën die in de verschillende provinciën van Ons Rijk zijn circulerende, mitsgaders de nadelen en ongelegenheden, welke daaruit, zoo wel voor de algemene Schatkist, als voor de ingezetenen des Rijks, zijn voortspruitende” en te verkrijgen „de voordeelen, die er uit eenheid van munten, en een wel ingerigt en eenvoudig muntstelsel, voor het Rijk en voor Onze goede onderdanen zullen ontstaan”.

Door deze wet — die merkwaardigerwijze in het Handboek voor de Nederlandse munten van 1795-1963 nergens uitdrukkelijk wordt genoemd — werd het welbekende stelsel van gouden, zilveren en koperen munten, dat met enige wijzigingen tot 1948 heeft bestaan, ingevoerd. De nieuwe muntslag, die in 1817 op gang kwam, voldeed inderdaad aan de tweede gestelde eis: de nieuwe strikt op het decimale stelsel gebaseerde reeks was aanmerkelijk eenvoudiger dan die van de oude provinciale munten. Daar echter voorlopig de omvang van de aanmuntingen zeer beperkt was bleven deze provinciale munten nog een kwart eeuw naast de veel minder talrijke nieuwe in gebruik. Pas onder Willem II werden zij ingetrokken.

Blijkens de Kamerstukken had de discussie over het wetsontwerp in hoofdzaak op twee punten betrekking: enerzijds de zeer technische kwestie van het invoeren van dubbele gouden en zilveren standaard, anderzijds de meer emotionele vraag of inderdaad de vol-

ledige toepassing van het decimale stelsel, waardoor de eeuwenoude verdeling van de gulden in 20 stuivers van 8 duiten zou worden vervangen door een nieuwe in 100 centen, aanvaardbaar was. Vooral de afschaffing van de duiten vormde voor velen een moeilijk punt.

Een merkwaardige illustratie van de moeilijkheden, die bij de invoering van deze nieuwlichterij gevreesd werden, vormt de volgende dialoog uit een kennelijk in 1816 in zakformaat uitgegeven brochure'tje, getiteld *Buurpraatje over de Nieuwe Munten als mede Iets over de Nieuwe Maten en Gewichten*. Het is een dialoog tussen twee vrouwen, Grietje en Trijntje, van wie Grietje „sterk op het oude staat” en nogal huiverig is tegenover de invoering van het decimale stelsel in munten, zodat Trijntje de hulp inroept van Meester Vormhart, die haarfijn de voordelen weet uit te leggen:

Meester. Ja nu komt de zwaarigheid eerst aan, want nu schieten er onder de nieuwe zilveren munten nog over *tiende guldens* en *twintigste guldens*, doch laat u deze naam niet bang maken, want het zijn diezelfde stukken, als die wij tot heden toe *dubbeltjes* en *stuivers* genoemd hebben.

Grietje. O dan is het niets: Ik werd waarlijk al bang; nu, als er geene andere verandering in de munten komt, behoef ik er niet bevreesd voor te zijn; maar die *Centen*, meester! die *Centen*?

Trijntje. Houd U maar stil, dat zal waarschijnlijk even zoo mede vallen als het zilvergeld: ik ben al nieuwsgierig en luister, zoo wel als mijn man, met open mond en ooren.

Meester. Het is mij aangenaam dat het U bevalt, mijne vrienden! en gij hebt wel gelijk, *Trijntje!* dat ook hier de zwaarigheid maar schijnbaar en mogelijk alleen in het vreemde van den naam gelegen is. Luister dan: Voor koperen munt krijgen wij *heele Cents*, waarvan er honderd, en *halve Cents*, waarvan er twee honderd in eenen gulden gaan. Elke stuiver heeft 5 heele en 10 halve Cents; is het nu zulk eene moeilijke zaak, dat gij, in plaats van acht duiten voor eene stuiver te tellen, alsdan 5 Cents of 10 halve Cents voor zulk eenen stuiver zult nederleggen?

Grietje. Neen, meester! maar het is toch vreemd.

H. E. v. G.

Liste 12

GOLDMÜNZEN

GROSSE AUSWAHL

SCHWEDEN NORWEGEN DÄNEMARK

SILBERMÜNZEN

VON

ITALIEN

PREUSSEN

SALZBURG

B. AHLSTRÖM

Norrlandsgatan 8-10
Stockholm 7

MYNTHANDEL AB

Box 7292
Schweden

24, 25 en 26 OKTOBER 1963

3de gedeelte van de

GOLDEN SALE OF THE CENTURY

1500 buitengewoon zeldzame gouden munten
in prachtige conditie worden in het
Waldorf Astoria Hotel - NEW YORK verkocht.

Vanaf 1 oktober zal de catalogus verkrijgbaar zijn bij:

HANS M.F. SCHULMAN, 545 FIFTH AVENUE, NEW YORK 17-N.Y, U.S.A.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. • MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" - Numismatische
artikelen en prijslijsten Prijs 10/6 per jaar.

"Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6, linnen band 14/—.

"Standard Catalogue of British Coins", Vol I-England,
gebrocheerd 14/—, linnen band £ 1.

"Greek Coins and their Values"
gebrocheerd 16/—, linnen band 22/6.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations

Librairie numismatique

EXPERTISES

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 09-32 - R.C. 20475 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HEINRICH PILARTZ

Münzen und Medaillen — Monnaies et Médailles
Coins and Medals
Auktionen

KÖLN

Klingelpütz 16 — Tel. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MÉDAILLES

DR. BUSSO PEUS

MÜNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 592461

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 12 sh. per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.I.
Tel.: Whitehall 5275
Telegramadres: Spink, London

Israel Coins and Medals Co. Ltd.

11, Keren Hayesod Street, Jerusalem, Israël.

CURRENT COINS
COMMEMERATIVE COINS
STATE MEDALS

World wide subscriber service.

Write for the Company's colorful descriptive publications.

N.V. KONINKLIJKE BEGEER VOORSCHOTEN (HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN
RIDDERORDEN EN ERETEKENEN
SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN N.V. - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN
EXPERTISES - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN
LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN.

Uitgever van: Handboek Nederlandse munten 1795—1961	f 20,—
Munten Nederlandse Gebiedsdelen Overzee 1601—1948	f 25,—
H. Enno van Gelder en M. Hoc. Les Monnaies des Pays-Bas Bourguignons et Espagnols	f 50,—
R. Ratto. Monnaies Byzantines	f 45,—
Dr. A. Polak. Joodse penningen i.d. Nederlanden	f 18,—
Kaart Muntplaatsen van Nederland	f 5,—
(voor leden Genootschap f 4,—)	

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 2 4 3 9 2

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MÉDAILLES
COINS AND MEDALS

MAISON MARCEL PLATT

49 Rue de Richelieu
PARIS 1

LISTES s/DEMANDE

MONNAIES — MÉDAILLES
JETONS — DÉCORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITÉS ARCHÉOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn, Pierre Strauss

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen
Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN - 2 - PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

OSCAR RINALDI & FIGLIO

NUMISMATEN

VERONA - Casa di Giulietta - ITALIA

Uitgevers van het blad „ITALIA NUMISMATICA”
Abonnementsprijs per jaar: US \$ 3.00